

ESTABLIMENTS DE MASOS DESPRÉS DE LA PESTA NEGRA

MARIA TERESA FERRER I MALLOL
Institució Milà i Fontanals, CSIC
Institut d'Estudis Catalans
(Barcelona)

La Pesta Negra, l'epidèmia més letal de l'Edat Mitjana, afectà greument Catalunya des dels primers mesos de l'any 1348 i provocà una pèrdua de població molt important, que alguns autors han xifrat en un 50% i altres en un 20%. Com que a l'Edat Mitjana no hi ha estadístiques és impossible determinar l'abast real de les morts, però la documentació analitzada fins ara permet concloure que molta gent morí com a conseqüència de l'epidèmia¹.

Tradicionalment s'ha culpats la Pesta Negra de la crisi de la segona meitat del segle XIV, quan en realitat en fou només una de les causes. Els danys provocats per les guerres: la guerra amb Gènova, la revolta gairebé permanent a Sardenya i la guerra amb Castella tingueren uns efectes més desastrosos per a l'economia catalana que la Pesta, perquè van arruïnar les

¹Cf. un estat de la qüestió sobre aquest tema, força recent, a Paul H. FREEDMAN, *Els orígens de la servitud pagesa a la Catalunya Medieval*, Vic, Eumo Ed., 1993, pp. 177-201 (Traducció de *The origins of Peasant Servitude in Medieval Catalonia*, Cambridge-Nova York, Cambridge University Press, 1991). El lector interessat, però, haurà de consultar també Jaume SOBREQUÈS CALLICÓ, *La Peste Negra en la Península Ibérica*, "Anuario de Estudios Medievales", 7 (1970-71), pp. 67-102, no esmentat en la bibliografia de Freedman, i també els treballs del recordat Josep TRENCHS ODENA: *La archidiócesis de Tarragona y la Peste Negra: Los cargos de la catedral*, "VIII Congreso de Historia de la Corona de Aragón", II, Vol. 1, València, 1969, pp. 45-64; *El monasterio de Ripoll y la Peste Negra de 1348*, "Anals del Instituto de Estudios Gerundenses", XXI (1972-1973), pp. 103-115; *Documentos vaticanos de los años de la peste negra referentes a la diócesis de Lérida*, "Ilerda", XXXV (1974), pp. 203-210. *Un document de l'any de la Pesta Negra datat a l'Espluga de Francolí*, "Aplec de Treballs de la Conca de Barberà", 1 (1978), pp. 85-89. *Documentos pontificios sobre la peste negra en la diócesis de Gerona*, "Cuadernos de Trabajos de la Escuela Española de Historia y Arqueología en Roma", 14 (1980), pp. 183-230. (esmento només els treballs que es refereixen a Catalunya).

finances públiques, del rei i dels municipis (la fallida de la banca Olivella-Descaus es degué a l'esgotament de la Tresoreria reial, a la qual havien fet un préstec), van produir estralls al territori i a la flota i dificultaren o impediren el normal desenvolupament del comerç.

Freedman ha dit que, a Catalunya, l'impacte de la crisi de la Baixa Edat Mitjana fou més duradora que a altres llocs i que produí una degradació més profunda de les condicions pageses². Aquesta opinió coincideix amb el que s'ha dit habitualment sobre la incidència important de la Pesta Negra en la relació entre els senyors i els conreadors dels masos. Però fou realment així? La Pesta Negra tingué conseqüències en la relació pagès-senyor? i, si en tingué, foren negatives o positives? Per respondre a aquestes preguntes, cal interrogar la documentació.

Altres historiadores m'han precedit en aquesta tasca; Assumpta Serra Clota ha estudiat recentment les reaccions senyorials a la crisi agrària a Catalunya, a partir especialment de documentació senyorial³, mentre que Lúdia Donat ha publicat un article sobre els contractes "ad laborationem" i els establiments de masos immediatament després de la Pesta Negra, l'any 1349, basant-se en els contractes notariais de l'Arxiu Històric de Girona⁴.

1. MASOS RÒNECS O DESHABITATS

La Pesta Negra tingué efectes devastadors a l'habitat dispers; mentre que les localitats de poblament concentrat perderen habitants però en general no quedaren deshabitats, molts masos quedaren abandonats, són els anomenats masos rònecs, nom que deriva de la ràpida deterioració que patiren a causa de la utilització d'elements poc consistents en la construcció. En aquest treball analitzaré les concessions de masos, especialment dels masos rònecs, uns anys després de la Pesta Negra. He escollit per a fer aquesta anàlisi un període cronològic que no fos immediat a la pesta perquè sembla que el transcurs del

²P.H. FREEDMAN, *Els orígens de la servitud pagesa*, pp. 180-181.

³A. SERRA CLOTA, *Reaccions senyorials a la crisi agrària a Catalunya a la Baixa Edat Mitjana: els remences*, "Anuario de Estudios Medievales", 29 (1999), pp. 1005-104.

⁴L. DONAT PÉREZ, *Contractes "ad laborationem" i establiments de masos després de la Pesta Negra (1349)*, a *Homes, masos, història. La Catalunya del nord-est (segles XI-XX)*, a cura de R. Congost i Lluís To, pp. 125-149.

temps hagué d'augmentar el neguit dels propietaris per tornar a fer rendibles les seves possessions, raó per la qual sembla lògic pensar que podien trobar-se més ben disposats a fer concessions. El període examinat abasta del 1353 al 1385, amb algunes notícies posteriors. Interessa, especialment, comprovar si les noves concessions mencionen els mals usos entre les condicions que accepta el pagès o els converteixen en un cens o desapareixen temporalment per agregació de masos etc.⁵.

El propietari escollit per a aquest estudi és la Corona i, per tant, els registres del Patrimoni Reial i concretament de la Batllia General de Catalunya són la nostra font essencial. El rei, a més de molts altres béns, posseïa un bon nombre de masos a diverses comarques catalanes, que tenia establerts amb contracte emfitèutic i sobre els quals mantenia el domini directe.

A través dels registres de càrrec i data de la Batllia General de Catalunya, conservats a la secció del Mestre Racional, havia pogut constatar que hi havia concessions de masos rònecs per part del batlle general, motiu pel qual vaig pensar que a la secció de la Batllia General de Catalunya hi podia haver documentació ben interessant per estudiar les formes de concessió d'aquests masos i si aquestes formes eren diferents de les habituals abans de la Pesta Negra. Malgrat que jo creia que els establiments de masos es trobarien als registres que recullen les escriptures d'establiments i precaris, ha resultat que només hi havia els establiments de molins, forns i altres monopolis, mentre que els establiments de masos es troben en els manuals notariais de la Batllia. Per a la tasca de recerca en aquests manuals he comptat amb l'ajuda del Sr. Pere Benito. L'examen de quatre manuals notariais de la Batllia, els de Guillem Lledó⁶, ha proporcionat 35 documents; cal advertir que no pas tots els masos que apareixen en aquests documents depenien directament del Patrimoni reial; alguns devien haver estat concedits pel rei a diversos nobles, que són els qui contracten, mentre que el batlle general es limita a confirmar el contracte i a cobrar uns drets per al rei. Hi apareixen, per exemple, uns contractes referents a masos pertanyents a Marc de Sant Agustí,

⁵Cf. sobre l'evolució dels mals usos: G. FELIU I MONTFORT, *El pes econòmic de la remença i dels mals usos*, "Anuario de Estudios Medievales", 22 (1992), pp. 145-160.

⁶ACA, RP, Batllia General de Catalunya, regs. 609 (1355-1360), 610 (1360-1370), 613 (1370-1377) i 614 (1377-1386).

a la parròquia de Sora, a Osona, limitant amb el Lluçanès⁷; aquest personatge, d'altra banda, era batlle d'Illa, al Rosselló i per tant era persona relacionada amb l'administració del Patrimoni reial⁸. Un cas similar és el contracte signat per Maria de Canet, senyora de la baronia de Guàrdia i de Rebollet, referent a un mas de la parròquia de Puig-rodon, dependent ara del municipi de Campdevàrol, al Ripollès⁹, o el cas de Ponç de Catllar, que signa un contracte referent a un mas de Vilallonga de Ter, a la mateixa comarca del Ripollès¹⁰. Als documents proporcionats pels manuals de Guillem Lledó cal afegir les cinc notícies procedents dels volums de càrrec i dates, que van de 1380 a 1397.

La primera constatació que podem fer és que, malgrat que es tracta d'un sol propietari, amb les excepcions indicades en què el batlle general de Catalunya no té la iniciativa del contracte, la resposta a les dificultats per trobar nous conreadors per als masos que havien quedat deshabitats no fou igual a tot arreu. Trobem diverses solucions per a aquest problema: agrupament de masos, lloguer per un període determinat de temps, contractes emfitèutics continuistes respecte a la situació anterior i contractes innovadors que reduïren a cens en metàl·lic les diverses contribucions en espècie i servituds personals com la remença, suspensions temporals de l'obligació de residir al mas etc. L'adopció d'una solució o altra depengué de la demanda de terra en cada lloc i també de les propostes dels interessats. Assumpta Serra, a través de la documentació senyorial consultada, també ha notat diferències en la reacció senyorial davant la despoblació provocada per la Pesta, no solament en comarques diferents sinó, fins i tot, a la mateixa comarca¹¹.

Cal fer notar també que no pas tots els masos rònecs havien quedat deshabitats a causa de la gran mortalitat produïda per la Pesta Negra. Alguns es trobaven abandonats des de més antic. D'un es diu, l'any 1358, que no s'hi viu des de fa més de trenta anys, cosa que ens porta al decenni del 1320¹². D'un altre es diu, el 1379, que quedà deshabitat "a tempore primarum

⁷Cf. docs. 1, 2, 3 i 10.

⁸Doc. 10.

⁹Doc. 5.

¹⁰Doc. 6.

¹¹A. SERRA, *Reaccions senyorials a la crisi agrària*, p. 1018.

¹²Doc. 8.

mortalitatum citra"¹³. Però les cites específiques que abunden més per explicar l'abandó dels masos és el temps de les grans mortalitats -"magnarum mortalitatum", "prioribus mortalitatibus que per universum orbem vigerunt", "les mortalitats majors etc.-; en un cas es indicat l'any 1348 com la data d'aquestes grans mortalitats; són nou les cites concretes¹⁴. Encara l'any 1397 s'establien masos que es trobaven deshabitats des de la Pesta Negra; és el cas d'una torre enderrocada o "casament" situat prop de l'Arboç, establert a Pere Reverdit per un cens anual de 12 diners i una entrada de 100 sous, que es trobava abandonat des de "les morts majors ençà", o de dos masos de Vilamajor que Bernat Moragues pogué unir al seu i que també eren rònecs "de les mortalitats majors ençà"¹⁵.

També hi havia altres causes de destrucció dels masos: dos contractes de Sora, del 1353, al·ludeixen a inundacions, segurament causades per la riera de Sora¹⁶, mentre que en altres casos el mas quedà deshabitat per la renúncia de l'hereu o de qui el conreava; és el que s'esdevingué al mas Des-Obac, al terme del castell de Coaner, a la comarca de Bages. o a una masia prop de Riudoms, al Baix Camp, o al mas Ermengol, a Provençals, en el territori de Barcelona, on els hereus deixaren de treballar-lo i de pagar el cens¹⁷. Un mas de Sant Quirze de Pedret no havia estat abandonat encara, el 1370, però els conreadors ja s'havien instal·lat a Berga i demanaven una dispensa temporal de l'obligació de residir-hi; era segurament el primer pas per al deixament, que de moment s'obviava prometent posar-hi un hereu en el futur¹⁸. Altres vegades era la mort del pagès que vivia al mas, sense fills i sense testament allò que determinava l'abandonament del mas¹⁹.

¹³Doc. 29.

¹⁴Docs. 7, 18, 21, 22, 26, 28, 29 i dos casos més esmentats a continuació.

¹⁵ACA, RP, MR, reg. 1020, f. 38 v.

¹⁶Docs. 1 i 2.

¹⁷Docs. 11, 32 i 33.

¹⁸Doc. 20.

¹⁹Doc. 10.

2. NOUS ESTABLIMENTS DE MASOS RÒNECS

Naturalment, quan un mas quedava desocupat, el senyor o el seu representant miraven de trobar un nou conreador. Primer, calia fer algunes diligències judicials, convocar els parents del darrer posseïdor a fi que en un cert termini es presentessin a reclamar el domini útil del mas. Si no ho feien, revertia al domini directe i el senyor podia fer un nou establiment²⁰. Trobar un pagès que volgués acceptar les mateixes condicions del possessor anterior no era fàcil, però tampoc impossible.

Tenim alguns exemples de contractes continuistes. El mas prop de Riudoms, que els hereus de Ramon Mular havien renunciat i al qual ens hem referit més amunt, fou establert el 1384, set anys després d'haver estat abandonat, amb el mateix cens que pagava Ramon Mular: 50 sous anuals. Els nous propietaris útils, Bernat Miralles i Ponç Guardiola, pagaren, a més, una entrada de 150 sous²¹.

També trobà comprador el mas Massots, de Sant Quirze de Pedret, a la comarca del Berguedà²², el 1355, amb les condicions tradicionals, però com que el comprador, Bernat Cases, de la parròquia de Sant Maurici de la Portella, no tenia hereu, encara, per instal·lar-lo al mas, aconseguí una dispensa temporal de l'obligació de residir-hi durant deu anys. Acabat aquest termini, hi hauria de posar algú que reconegués ésser home propi, quiti i natural del rei, amb obligació de remença de persones, cugucies, intestia i altres usos, i de residir personalment en el mas. De manera immediata, en el termini de sis mesos, el nou propietari del domini útil hauria de reparar tres cases, que és com hom denomina tres estances, que eren la cuina, la cort i l'estatge. Durant els deu anys hauria de tenir les terres ben treballades i pagar els censos acostumats. El total d'aquests drets no és especificat, però sí que es diu que el nou emfiteuta havia de gaudir d'una rebaixa de 20 sous anuals durant els primers cinc anys. El batlle general, Pere Sacosta, limità la capacitat del pagès de tallar llenya i fusta en els boscos del mas per vendre a Berga; només 50 salmades de llenya transportada per un mul cada any i la

²⁰Docs. 6, 17 i 21.

²¹Doc. 32.

²²Doc. 4.

mateixa quantitat pel que fa a la fusta. S'entenia que podia tallar-ne per a ús propi i per a fer carbó, però sense tallar glaners ni arbres de fruit, llevat els que necessités per cobrir la casa. L'any 1368 consta que Bernat Cases demanà una pròrroga de la dispensa d'habitar el mas perquè se li havien mort fills i filles que volia establir-hi; li fou concedida una pròrroga de cinc anys més, al cap dels quals hauria de posar-hi un hereu o vendre el mas²³.

També fou continuista el nou establiment del mas Trull, del terme del castell de Creixell, a la comarca de l'Alt Empordà, el 1368, malgrat que feia temps que es trobava deshabitat. Fou establert de nou a Elisenda, esposa de Bernat Pellicer, de Borrassà, i al pare d'Elisenda, Pere Collell. Els pagaments previstos eren 8 mitgeres de blat anuals o bé 32 sous i a més, tasques, és dir l'onzena part de la collita, i braçatges; havien de residir en el mas, on havien de fer les obres i reparacions que calgués, en el termini de cinc anys, i havien d'ésser homes i dones propis, afocats i de remença del senyor, segons costum de Catalunya²⁴.

Igualment, preveia les mateixes condicions que abans de les mortalitats l'establiment fet el 1379 del mas Sitges, al terme del castell de Montclar, al Berguedà, que era deshabitat des de les primeres morts, segons diuen els documents, sense concretar si es refereix a la Pesta Negra o a epidèmies anteriors. Els nous beneficiaris eren Bernat de Bovers i la seva filla Bonanada, que havien de tenir el mas habitat i conreat; havien de refer l'edifici del mas, si calia, i havien de pagar els censos, tasques, agrers, les obligacions conegudes com "homes i dones" i altres a què el mas hagués estat obligat. Els beneficiaris, que lliuraren una entrada de 50 sous, tenien tres anys per posar un home, un hereu, al mas²⁵.

També mantenia moltes de les condicions anteriors, bé que amb una petita rebaixa del cens, el nou establiment fet de la casa Des-Solà, situada al mateix terme del castell de Montclar, que era deshabitada des de la Pesta Negra. Fou confirmada a Pere de Peirons de la casa de Peirons, que era cosí germà del darrer possessor; per tal de determinar la rebaixa que se li concedia, foren enumerades les obligacions que pesaven sobre aquesta casa:

Tres quarteres de blat per cens

²³Doc. 16.

²⁴Doc. 17.

²⁵Docs. 28.

Un sester de blat per quèstia
 Un sester d'ordi per cens
 Un sester d'ordi per quèstia
 Tres aimines de civada de cens
 Un sester de civada per quèstia
 Mitja quartera de civada i mitja d'ordi per garbes
 Un cens de 14 sous de Barcelona
 Dues gallines, una de les quals era per la casa del Puig de Montclar
 que pertanyia a la mateixa propietat
 Un parell de pollastres
 Un anyell cada any per la festa de l'Ascensió
 I un menjar dit del batlle.

Totes aquestes prestacions foren estimades en 80 sous anuals i la rebaixa que li fou concedida fou d'una quarta part, és a dir, que hauria de pagar 60 sous anuals en dues pagues. Així, doncs, els nombrosos censos havien estat rebaixats i unificats en un de sol en metàl·lic. Pel cens estipulat sembla que ens trobem davant d'una masia important.

El concessionari, però, hauria de refer la casa, que era enderrocada, hauria de tenir-la habitada i fer la prestació d'homes i dones. A més, estaria obligat a host i cavalcada i altres serveis personals que haguessin de prestar les cases del terme del castell²⁶.

3. ANNEXIONS DE MASOS RÒNECS A MASOS HABITATS

L'acumulació de masos per part de pagesos rics no era pas una novetat. Pere Benito n'ha documentat diversos casos dins del patrimoni del monestir de Sant Cugat del Vallès a la primera meitat del segle XIII, no pas amb l'aprovació del monestir, que pledejà contra aquests pagesos que haurien hagut de residir en dos o tres masos; segons el monestir no els conreaven com calia i això li ocasionava pèrdues. A més és evident que el monestir no era partidari de la formació de grans explotacions agrícoles en mans dels seus

²⁶Doc. 29.

Quadre 1
ESTABLIMENT DE MASOS RÒNECS O DESHABITATS
AMB CONDICIONS SIMILARS

DATA ESTABLI- MENT	NOM DEL MAS	LOCALITAT	TEMPS ARANDO- NAMENT	OBLIGACIONS	CONCESSIONS ESPECIALS	CENS ANUAL	PARTS DE FRUTS	ENTRADA
1355 abril 26	MAS MASSOTS	SANT QUIRZE DE PEDRET (Berguedà)		• Reconstrucció del mas • Residència personal en el mas • Home propi, quiti i natural del rei, sotmès a remença, cugucies, intestia i altres usos.	• Dispensa residència durant 10 anys perquè manca hereu¹ • Dret limitat de tallar fusta i de vendre-la a ciutat durant 10 anys • Llicència de fer carbó en el mas, com la resta de veïns, sense tallar els glaners i fruiters, excepte per a cobrir les cases	Acostumat ²		
1368 desembre 22	MASADA D'EN TRULL	CREIXELL (Alt Empordà)	Molt de temps	• Reconstrucció del mas en 5 anys • Tenir la massada habitada i afocada • Homes propis, solius i afocats i de remença. • Servituds d'homes i dones		32 s. pel valor de 8 mitgeres forment	Tasques i braçatges	
1379 febrer 4	MAS SITGES	MONTCLAR (Berguedà)	Des de les primeres mortalstats	• Reconstrucció del mas • Tenir el mas habitat i afocat • Ficar-hi un hereu en el termini de 3 anys • Servituds d'homes i dones		Censos acostumats	Tasques i agrers	50 s.
1383 gener 15	CASA DES-SOLÀ	MONTCLAR (Berguedà)	Des de la Pesta (1348)	• Reconstrucció casa en el termini de 6 anys • Tenir la casa habitada i afocada • Servituds d'homes i dones • Host i cavalcada i altres servituds personals		60 s. per tots els censos, quèstia i alberga, estimats en 80 s.		
1384 gener 13	MASIA	RIUDOMS (Baix Camp)	7 anys					150 s.

¹ Prorrogada 5 anys més el 1368.

² Podrà retenir del cens anual acostumat 20 s. durant els primers 5 anys.

pagesos sinó que volia que continuessin a la mida tradicional de cada mas per a una família²⁷.

Allò que alguns senyors no havien vist amb bons ulls en el segle XIII fou una solució per tal d'obtenir algun rendiment dels masos rònecs després de la Pesta Negra.

En alguns casos, hi ha constància expressa per part de la Batllia que en els anys posteriors a la Pesta no es trobava qui volgués un mas en les mateixes condicions que el possessor anterior²⁸. Si algun mas veí hi estava interessat, es recorria, doncs, amb força freqüència a la unió d'un mas ròneg a un altre que estigués habitat. A vegades aquesta unió era definitiva i el pagès pagava una quantitat al senyor directe per aconseguir la seva aprovació, com veurem; en altres ocasions el pagès no pagava res per l'annexió i els masos podien tornar a separar-se, era una unió circumstancial.

Així, per exemple, l'any 1353, Marc de Sant Agustí establí a Guerau de Rocafiguera, que tenia el mas del mateix nom, al terme de Sora, una masoveria anomenada Safont, situada prop del seu mas, amb potestat d'endur-se'n el material i components de la casa, que era enderrocada. Sembla clar que la masoveria no tenia prou entitat per continuar essent una explotació agrària independent, en aquells moments de dificultats per trobar conreadors; per aquesta causa el propietari renuncià a la casa i a tot el que significava de possibilitat d'establir-hi una família que prestés els serveis acostumats, si en el futur la situació demogràfica, tan crítica llavors, millorava. La masoveria quedà reduïda a unes terres, concedides en aquest cas a un pagès veí; és una unió de fet a un mas, bé que no pas legalment, perquè no es menciona la paraula unió, i sembla que el pagès podia alienar separatament aquestes terres, pagant al propietari terços, lluïsmes, empires, fermes de dret etc. Les obligacions quedaven reduïdes al pagament d'un cens de 12 diners anuals i del delme de totes les collites; per entrada foren pagats 10 sous²⁹.

Sí que és clarament una unió de masos la que fou autoritzada l'any 1355 per Maria de Canet a Guillem de Vilamitjana per ajuntar el mas d'en

²⁷Pere BENITO I MONCLÚS, *Pels avatars de la justícia senyorial. Sant Cugat del Vallès enfront de la gran propietat pagesa (1231-1260)*, XLII Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos (Sant Cugat del Vallès, 1998), Sant Cugat del Vallès, Arxiu Nacional de Catalunya, 2000, pp. 169-177, concretament pp.170-171 notes 17 i següents.

²⁸Doc. 11.

²⁹Doc. 3.

Cuquet al que ja tenia, que era el mas de Vilamitjana, tots dos situats a Sant Quintí de Puig-rodon. La unió costà a Guillem de Vilamitjana 60 sous, pagats a Maria de Canet i 20 més pagats a la Batllia general de Catalunya. Cal advertir, però, que aquest no era pas un mas rònec, sinó que la propietat útil havia estat comprada per Guillem de Vilamitjana a Pere Cuquet, àlies Vilamitjana³⁰.

El mas d'en Costa, de Catllar, a la parròquia de Vilallonga de Ter, era en canvi un mas abandonat, bé que no s'explica la causa d'aquest abandó; tornà al domini directe, després d'una actuació judicial per saber si hi havia algú que tingués dret a la propietat útil i seguidament el senyor del mas, Ponç Descatllar, que el tenia a cens del rei, l'establí a Ramon Dolsa, que ja tenia el mas Dolsa, a la mateixa parròquia, i que era home propi, rústic i amansat del mateix Descatllar. El mas devia ésser d'extensió considerable perquè l'establiment costà a Ramon Dolsa 50 lliures pagades a Ponç Descatllar i 10 lliures pagades al batlle.

El mas fou concedit a Ramon Dolsa perquè el propietari no trobà cap pagès que s'hi volgués establir i es volgués fer home propi i soliu seu amb les servituds acostumades, que incloïen el servei dit d' "homes i dones" ("consuevi habere homines et feminas et redempciones"), les remences etc. La concessió a Ramon Dolsa no era tan convenient per al propietari perquè perdia els serveis personals, que Dolsa ja prestava pel seu propi mas, però era millor que deixar el mas erm i no percebre'n les rendes. Ramon Dolsa hauria de pagar els censos, les tasques i altres drets i serveis acostumats. El propietari puntualitzà que, si en el futur Ramon Dolsa volia separar el mas d'en Costa i vendre'l, qui el comprés s'hauria de fer home propi de Ponç Descatllar³¹. La unió d'aquests dos masos no era, doncs, definitiva, només si continuaven en mans de Ramon Dolsa o els seus descendents. Si els senyors útils venien el mas annexionat, tornava a la condició anterior i el comprador hi havia de residir i prestar els serveis acostumats.

Un altre mas, anomenat Des-Obac, situat en el terme del castell de Coaner, que pertanyia al domini directe del rei, era rònec i deshabitat per causa de la renúncia de l'hereu del mas. Com que el batlle general no trobà qui se'n volgués fer càrrec, amb tots els serveis d'homes, censos i drets a què

³⁰Doc. 5.

³¹Doc. 6.

estava obligat el mas al senyor del castell, finalment fou establert a Pere Sespluga, del mas veí de Sespluga, al qual havia de quedar unit. El nou propietari quedava obligat a prestar per aquest nou mas els censos, serveis, usatges, delmes, agrers, quèsties, joves, batudes, tragines i altres drets i, a més, 4 sous per un quarter d'oli que calia pagar als hereus de Lomas, del terme de Castelltallat, per la tercera part que tenien del mas de Duarria, del terme del castell de Coaner³².

És ben interessant el cas d'unió de dos masos rònecs, anomenats Paganell i Martí, a les mans de Ramon Paganell. Segons el document, tots dos eren situats a Hostalric, bé que ara sembla que es troben al terme de Maçanes, on encara hi ha el mas Martí³³. Ramon Paganell posseïa el mas Paganell, que tenia la casa enderrocada en la seva major part, de tal manera que no s'hi podia viure, i havia comprat el mas del costat, el mas Martí, al notari de Barcelona, Guillem Martí, mas que també era rònec i deshabitat des de feia temps. L'any 1369 Ramon Paganell obtingué l'autorització per unir aquests dos masos i reduir el servei d'homes i dones que havia de prestar el mas Paganell a un cens de 4 sous anuals, mentre que havia de continuar fent aquestes prestacions pel mas Martí, que havia de tenir habitat. Ambdós masos haurien de quedar units, però havien de continuar pagant els mateixos censos que abans, llevat dels serveis del mas Paganell, convertits en cens. Per la unió d'ambdós masos Ramon Paganell pagà 10 sous a la Batllia general³⁴.

Els comptes del batlle ens informen també de la unió de tres masos deshabitats en un de sol a la parròquia de Sant Pere de Vilamajor, a la comarca del Vallès, l'any 1391, pels quals el propietari útil, Guillem Sacanal, pagava, l'any 1394, 2 sous anuals de cens. A la mateixa parròquia, però uns anys després, el 1397, el batlle general autoritzà Bernat Moragues a unir dos masos rònecs i deshabitats des de la Pesta Negra al mas que ja tenia, reduint el servei d'homes i dones a un cens anual de 2 sous³⁵.

³²Doc. 11.

³³Cf. *Gran Geografia Comarcal de Catalunya. 3: El Gironès, la Selva i la Garrotxa*, p. 250. El mas Martí era situat segons el document, a l'indret anomenat els Masos Vells.

³⁴Doc. 19.

³⁵ACA, RP, MR, reg. 1016, f. 43 r. i reg. 1020, f. 38 v.

Quadre 2
ANEXIONS DE MASOS RÒNECS A ALTRES MASOS

DATA ESTABLIMENT	NOM DEL MAS	NOM DEL MAS HABITAT PEL RECEPTOR DE L'ESTABLIMENT	LOCALITAT	CONCESSIONS ESPECIALS	DRETS SENYORIALS	ENTRAD A
1353 març 14	MASOVERIA SAFONT	MAS ROCAFIGUERA	SORA	Podran emportar-se el material de la casa enderrocada	- Terços, lluïsmes, emparees i fermes de dret 12 d. per cens i delme	10 s.b.
1355	MAS CUQUET (no era rònec)	MAS VILAMITJANA	SANT QUINTÍ DE PUIG-RODON	No haurà de fer residència, foc ni habitació en el mas Cuquet		60 s.b. ³
1361 juny 9	MAS DES-OBAC	MAS SESPLUGA	COANER		Censos, serveis, usatges, delmes, agrers, quèsties, joves, batudes, 4 s. per 1 quarter d'oli.	
1369 setembre 10	MAS PAGANELL	MAS MARTÍ	HOSTALRIC	No podran dividir els dos masos	- Serveis del mas Martí 4 s. pel servei d'homes i dones del mas Paganell	10 s.

³ + 20 s. (lloació del mateix establiment de 1357).

4. CONCESSIONS DE MASOS RÒNECS SENSE OBLIGACIÓ DE RESIDÈNCIA I SENSE ANNEXIÓ A MASOS HABITATS

En alguns casos i llocs la batllia es mostrà contrària a la unió de dos masos, potser perquè no aplicava la política pròpia sinó la d'un intermediari. Això s'esdevingué per exemple amb el mas de Ses-Corts, a la parròquia de les Llosses, dins el terme del castell de la Guàrdia de Ripoll, concedit l'any 1358 a Berenguer Casadevall; la concessió no fou negociada pel mateix batlle sinó per Ramon Pujol, cavaller i procurador del castell i honor de la Guàrdia pel rei. El mas havia estat deshabitat des de la Pesta Negra i per això el concessionari aconseguí ésser dispensat de l'obligació de residència i dels serveis d'homes i dones; totes aquestes obligacions foren reduïdes a un cens de 5 sous barcelonesos anuals. Per aquesta concessió Berenguer Casadevall hagué de pagar 100 sous a la Batllia. Les obligacions de Berenguer Casadevall eren: mantenir la casa del mas en bon estat, conrear bé les terres, guardar als cortals del mas el bestiar que pasturés als prats del mateix mas i pagar els censos, agrers, parts de collites i càrregues acostumades. No podia unir aquest mas al seu de Casadevall i, en el cas que vengués Ses-Corts, qui el comprés hi hauria de residir i s'hauria de fer home propi del castell de la Guàrdia³⁶.

L'any 1359 Marc de Sant Agustí, donzell, concedí la tercera part que li pertanyia en el mas de Ramon Ses-Artigues, que havia mort intestat i sense hereus. El mas era situat a Sora i el beneficiari era Guerau de Rocafiguera, que ja tenia un mas i una masoveria concedida pel mateix propietari i que, doncs, estava reunint moltes terres. Marc de Sant Agustí es reservà el lluïisme, el domini directe i el foriscapi, terços, empires i dret de firma del mas, de les seves terres i de les possessions del difunt, que s'haurien de vendre. Guerau de Rocafiguera fou dispensat de l'obligació d'"homes i dones", de l'obligació de fer-hi residència i de pagar tasques, parts de collites i censos, convertit tot en un cens anual de 10 sous barcelonins. Per la concessió i reducció de censos i càrregues Guerau de Rocafiguera pagà 20 sous a Marc de Sant Agustí i 25 sous a la Batllia general³⁷.

³⁶Doc. 7.

³⁷Doc. 10.

Anys després, l'any 1372, fou concedida la masada de Ciutat, situada al terme de Montclar, que era deshabitada des de la Pesta Negra, quan morí el darrer possessor, Vidal de Ciutat; la masada fou reclamada pel cosí germà del difunt, Jaume de Santandreu, després d'haver estat incorporada al fisc reial, i donà el seu dret al seu gendre Pere Martí, de Berga, i a la seva filla Elisenda, esposa d'aquest darrer. En consideració a aquests fets, els fou concedit nou establiment de la masada, però sense obligació de residència, perquè no hi havia ja casa; també quedaren dispensats de l'obligació del servei d'homes i dones, i de remença, en esmena de les quals coses haurien de pagar un cens anual de 12 diners i, a més, els censos, delmes, agrers, servituds i càrregues a les quals estigués obligat el mas. L'entrada d'aquesta concessió fou de 50 sous, quantitat mòdica perquè es tractava d'un mas petit³⁸.

Un cas similar és el del mas de Jaume Roig de Vídues, situat a Casserres, al Berguedà, que havia quedat deshabitat i erm des de la Pesta Negra. L'any 1372, el batlle general l'establí, amb una entrada de 5 florins d'or d'Aragó, a Pere Roig, de Berga, amb els mateixos censos, delmes i càrregues a què estava obligat el mas tradicionalment, llevat de l'obligació de residir-hi, perquè tenia la casa mig enderrocada, i de servir amb homes i dones; per la dispensa d'aquestes obligacions Pere Roig es comprometé a pagar un cens anual de 2 sous³⁹.

L'any 1375 també fou establert, de manera semblant, el mas Prat, de Cardedeu, deshabitat igualment des de la Pesta Negra. Com en el cas precedent, els edificis del mas eren gairebé enderrocats, de manera que no s'hi podia viure. S'hi havia de construir de nou i això tampoc no era aconsellable, ja que hauria suposat una despesa massa grossa per un mas que era de poc valor. L'obligació de residir-hi i de fer servei d'homes i dones fou transformada en un cens de 12 diners anuals. La resta de censos, agrers i servituds s'havien de pagar com abans i el concessionari, Ramon Sabater, hagué de pagar, a més, una entrada de 80 sous⁴⁰.

³⁸Doc. 21.

³⁹Doc. 22.

⁴⁰Doc. 26.

Quadre 3

CONCESSIONS DE MASOS RÒNECS SENSE ANNEXIÓ

I AMB REMISSIÓ O REDUCCIÓ A CENS D'ESTATGE, SERVITUDS I/O PRESTACIONS ACOSTUMADES

DATA ESTABLIM ENT	NOM DEL MAS RÒNEC	NOM DEL MAS HABITAT PEL RECEPTOR DE L'ESTABLIMENT	LOCALITAT	ESTATGE, AFOCAMENT SERVITUD D'HOMES I DONES	PRESTACIONS ACOSTUMADES	EN CAS DE VENDA O TRASPAS	ENTRA- DA
1356 febrer 14	MAS D'EN COSTA	MAS DOLSA	CATLLAR	Remissió	Censos, tasques, serveis acostumats	El comprador o nou possessor s'haurà de fer home propi dels senyors	50 ll. ⁴
1358 gener 12	MAS SES-CORTS	MAS CASADEVALL	LES LLOSSES (LA GUÀRDIA DE RIPOLL)	Reducció a cens de 5 s.b.	Censos Parts collita Càrregues acostumades	El comprador o nou possessor haurà de prestar els serveis, fer residència en el mas i fer-se home propi del senyor	100 s.
1358 maig 8	MAS DES- BORRELL ⁵	MAS CERDANYOLA	LES LLOSSES (LA GUÀRDIA DE RIPOLL)	Reducció a cens de 2 s.	Reducció a cens de 5 s.	No es podrà unir al mas Cerdanyola. El nou possessor haurà de fer-se home propi i soliu dels senyors i habitar en el mas.	100 s.
1359 març 28	MAS DE RAMON SES-ARTIGUES	MAS ROCAFIGUERA	SORA (Osona)	Remissió	Reducció a cens de 10 s.		20 s. ⁶
1372 juny 3	MASADA DE CIUTAT ⁷		MONTCLAR	Reducció a cens de 12 d.b.	Censos, delmes, agrers i càrregues acostumades		50 s.
1372 juny 20	MAS DE JAUME ROIG DE VÍDUES		CASSERRES	Reducció a cens de 2 d.b.	Censos, delmes i càrregues acostumades		5 flo. d'or.
1375 abril 6	MAS PRAT ⁸		CARDEDEU	Reducció a cens de 12 d.b.	Censos, delmes, agrers i servituds acostumades		80 s.b.

⁴ + 10 ll. (lloació del mateix establiment de 1363).

⁵ Deshabitat des de feia més de 30 anys.

⁶ 25 s. (lloació del mateix establiment de 1362)

⁷ Deshabitada des de la Pesta Negra.

⁸ Deshabitada des de la Pesta Negra.

5. REMISSIONS DE L'OBLIGACIÓ DE RESIDÈNCIA I DE SERVITUDS I CONVERSIÓ DE CENSOS EN ESPÈCIE A CENSOS EN DINER

La dispensa de residència s'havia fet força freqüent a la segona meitat del segle XIV. Sovint els pagesos compraven el domini útil de masos per tal de donar un mitjà de vida als fills o filles. Quan hi havia una oportunitat de compra, no sempre tenien el fill o filla en l'edat convenient per tal que es fessin càrrec del mas adquirit. Per això trobem sovint dispenses temporals de residència. Ja m'he referit abans al cas del mas Massots, de Sant Quirze de Pedret, i al mas Sitges, del terme del castell de Montclar, a la vegueria de Berga; en el cas del mas que pertanyia a Sibil·la i a Pere Bosom a Sant Quirze de Pedret, al qual també m'he referit breument abans, el batlle general concedí, l'any 1370, una dispensa de residència perquè el matrimoni s'havia traslladat a viure a Berga, on el marit havia rebut una casa, segurament en herència, i de moment no tenia hereus per poder instal·lar-los al mas; s'acordà, doncs, que durant deu anys no estarien obligats a la servitud d'homes i dones, en compensació de la qual es comprometeren a pagar un cens de 8 sous anuals, que podrien deixar de pagar quan instal·lessin un hereu al mas que pogués fer aquells serveis; durant els deu anys no haurien de pagar cap altre cens pel mas. Aquest arranament costà als Bosom 10 sous de Barcelona⁴¹.

És diferent el cas del mas de Sa-Robiola, que havia estat venut en encant a Agramunt Ferrer per 1.050 sous de Barcelona l'any 1342, però el rei havia concedit el seu dret de fadiga a Ramon Sanou, fill del cavaller Bertran Sanou, i aquest es quedà el mas amb el compromís de vendre'l en el termini de quinze anys a un pagès que se'n pogués fer càrrec i hi habités. L'any 1358, com que Ramon Sanou encara no havia pogut complir la condició requerida, el batlle general li concedí una pròrroga de set anys més, amb les mateixes condicions, desestimant l'altra de les dues propostes alternatives de l'interessat, que demanava ésser exonerat de l'obligació de tenir-hi un pagès⁴². En aquesta ocasió, doncs, la dispensa de residència era a favor d'un cavaller, a qui s'havia fet un donatiu desfent una venda, que en el seu moment hauria

⁴¹Doc. 20.

⁴²Doc. 9.

posat un pagès en el mas. És possible que Ramon Sanou fes treballar les terres del mas per jornalers i que aquest sistema li resultés més productiu.

L'administració del Patrimoni era força àgil i s'adaptava amb facilitat a les circumstàncies i a les demandes del mercat agrari, si així s'aconseguia que les terres fossin conreades i en pervinguessin censos. Si hi havia posseïdors de masos que no podien residir-hi, ja hem vist que es buscava de reconvertir aquesta obligació en cens. Si mostraven repugnància a acceptar els serveis dits d'"homes i dones" i la remença, també s'acceptava la reducció d'aquestes prestacions a cens. Si es veia que els censos i parts de fruits que havien de pagar els masos resultava massa alta, a parer dels possibles conreadors, el batlle acabava cedint i reduint-los perquè més valia percebre'n menys, que no pas no percebre'n res.

El 1353, Marc de Sant Agustí acordà reduir a cens el braçatge i les parts de collites del blat i verema, els censos de gallines i diners que prestava el mas de Casa Gueraua, de Sora. El possessor, Pere de Casa Gueraua de Jovanet, només hauria de pagar 26 sous anuals i, a més, les joves acostumades cada any i un dret que calia pagar al castell de Duocastella. En aquest cas, la reducció s'havia fet perquè una inundació havia causat grans danys al mas, bé que calgué pagar per la concessió 60 sous a Marc de Sant Agustí i 25 sous a la Batllia general de Catalunya⁴³. El mas de Guerau de Rocafiguera, del mateix lloc de Sora, es veié beneficiat amb una concessió idèntica, només que el cens anual era menor, 25 sous anuals, i l'entrada pagada a Marc de Sant Agustí també més reduïda, de només 10 sous, mentre que el dret corresponent al batlle no és especificat⁴⁴.

L'any 1358 també Berenguer de Cerdanyola, que posseïa el mas Des-Borrell, de Llosses, al terme del castell de la Guàrdia, que havia estat deshabitat des de feia més de trenta anys, demanà que la servitud dita "d'homes i dones" i l'obligació de residència, fos reconvertida en cens; com en altres casos, l'equivalència fou de 2 sous anuals; també demanà la conversió en cens de les parts de collites, agrers, etc. i també li fou concedit, amb una equivalència de 5 sous anuals. Quedà clar, però, que el mas no es podia unir al de Cerdanyola, que ja tenia el nou posseïdor i que, si un altre dia es venia o traspassava a altre el mas Des-Borrell, el nou propietari hauria de

⁴³Doc. 1.

⁴⁴Doc. 2.

fer-se home propi i soliu i hauria de residir en el mas. Per la reducció, Berenguer de Cerdanyola hagué de pagar 100 sous a la batllia, quantitat important⁴⁵. Els qui ja tenien un mas i en compraven d'altres, tant per unir-los o no al propi, eren els primers interessats a convertir les servituds i, si era possible, les parts de collites i agrers en cens, ja que era més fàcil d'aconseguir en un mas que havia estat despoblat i sense rendir als senyors que en el propi.

Altres persones interessades en l'adquisició de drets útils de masos eren la gent de ciutat que, aprofitant la falta de demanda de terra i més concretament de masos, en compraven, però amb la condició de no veure's sotmesos a servituds. És el cas de dos drapers de Girona, Pere i Bartomeu Benet, que l'any 1367 compraren el mas Cantallops, situat a Quart, a Caterina de Cantallops, esposa de Guillem Bossier, de Celrà. Poc després, demanaren a la Batllia la reducció a un cens en diners de les servituds personals i de les tasques de les collites de blat, vi, lli, cànem i d'altres productes del mas i el mateix pel que fa a un tros de bosc, comprat a Margarida, esposa de Ramon Prat, i a unes feixes de terra, comprades una a Astruc Marquès i l'altra a Pere Bernat, de Quart. La Batllia ho concedí i fixà el cens per tots aquests conceptes en 70 sous anuals, en els quals quedaven compresos els 16 sous i 6 diners que ja prestava el mas. El cens havia experimentat un creixement extraordinari, però eren quantitats de diners que no preocupaven els inversors de ciutat, mentre que sí que espantaven als pagesos⁴⁶.

El 1369 el mas Desmolins Jussà, de Sentfores, a Osona, es trobava deshabitat des de la Pesta Negra perquè els censos i parts de fruits eren considerats excessius. A requeriment de Saurina, vídua de Bernat Desmolins, que era parenta dels antics posseïdors del mas, li fou concedida una reducció de tots els censos, parts de collites, càrregues i serveis a un únic cens de 60 sous, pagador en dos terminis anuals, amb la qual cosa accedí a fer-se càrrec del mas. Per aquest arranjament pagà 5 sous⁴⁷.

Un altre exemple similar fou el d'una masoveria que Jaume Vilaseca de Montmajor tenia al Puig de Montclar, que Jaume abandonà pel pes excessiu dels censos. Després de molt de temps d'abandó, Ramon Guardiola,

⁴⁵Doc. 8.

⁴⁶Doc. 15.

⁴⁷Doc. 18.

de Berga, que era parent del dit Jaume Vilaseca, demanà fer-se càrrec del mas, però amb una reducció de cens. El mas pagava abans una aimina de blat, un sester de civada i dos parells de gallines, pagaments que foren convertits en un cens anual de 7 sous, que el concessionari hauria de lliurar per Nadal. Per la reducció pagà una quantitat més important que el de l'exemple anterior, 33 sous barcelonesos⁴⁸

La disposició a reduir a diners les prestacions dels masos s'estengué per altres motivacions. Per exemple, Ramon de Collferrer, de Falgons, obtingué que la mitgera de blat i el sester de vi, que havia de portar a Girona per pagar el cens del seu mas, fossin convertits en un cens en diners, de 12 sous, que hauria de portar igualment a Girona per lliurar-lo al lloctinent del batlle general, però amb menys incomoditat per a ell, ja que una sola bèstia no bastava per a aquella càrrega⁴⁹.

En canvi, l'any 1376, l'establiment del mas Pou, de Sant Vicenç de Jonqueres, prop de Terrassa, fou més conservador. El mas pertanyia a aquesta vila, a qui el rei l'havia alienat temporalment, i fou cedit a Sibil·la, esposa de Pere Rosseta, de Sabadell, qualificat de venerable i per tant persona de ciutat i no pas un pagès. Segons aquest establiment, la vila havia de rebre del mas cada any per Nadal dos capons i dos parells de gallines, a més d'un cens de 20 sous per ajudar a pagar la quèstia i un altra de 3 sous per contribuir en la talla. L'entrada de 15 lliures de Barcelona, es repartí a mitges entre el rei i la vila de Terrassa⁵⁰.

Un cas especial és l'establiment del mas d'en Fabre de Lloses, de la parròquia de Serrabona, al Rosselló, concedit pel rei Pere el Cerimoniós, com a remuneració dels serveis que el seu fidel Guillem Maura, del terme del castell de la Bastida, li havia fet com a síndic dels prohoms de les universitats dels castells de Cortsaví i de Montboló per la redempció que el rei féu d'aquests castells a Berenguer de Castellnou, cavaller. L'establiment obligava només al pagament d'un cens reduït de 2 sous, que s'havien de lliurar cada any per Sant Miquel de setembre⁵¹. El document no ens informa de si el mas era deshabitat de feia temps o no. L'interès del contracte és que es tracta

⁴⁸Apèndix, doc. 31.

⁴⁹Doc. 30.

⁵⁰Doc. 27.

⁵¹Doc. 25.

d'una recompensa a un síndic local que havia col·laborat en la redempció jurisdiccional. Quan redactava el meu estudi sobre aquesta qüestió m'havia preguntat si aquells síndics, que a vegades resultaven perseguits pels senyors del lloc que es redimia, aconseguien finalment alguna recompensa, que no havia sabut trobar llavors a la cancelleria reial⁵². Aquest contracte és la resposta a aquella pregunta i demostra que la corona agraïa els esforços desplegats per aquests síndics en aquelles complicades operacions.

6. ELS CONTRACTES A LLAURÓ ("AD LABORACIONEM")

Una altra de les solucions adoptades per afrontar la crisi en la demanda de masos fou el lloguer. Lídia Donat veu en aquests contractes a llauró coincidències amb el que serà després el contracte de masoveria; n'ha trobat setze de l'any 1349, que és l'any que ha estudiat, registrats a les notaries d'Amer, Sant Feliu de Guíxols i Castelló; atès que el període analitzat per aquesta autora és immediat a la crisi de les mortalitats, creu que s'optà per aquest contracte mentre s'esperava sentència que tornés el domini útil al senyor directe per manca d'hereus dels difunts detentors⁵³.

En el nostre cas, els contractes trobats són fets vint o trenta anys després de la pesta, per tant no és tan probable que l'espera d'una resolució judicial pugui ésser-ne el motiu. Són pocs, només cinc, i es diferencien dels trobats per Lídia Donat en el temps de concessió, molt més llarg -deu anys en tres casos, vint anys en un altre i cinc en el darrer- i en el fet que són tots menys un a cens en diners. Podem suposar que a l'espera de trobar una família de pagesos que s'hi establís de manera estable, la Batllia considerà útil cedir aquests masos a pagesos de la rodalia que ja tenien altres masos i que es trobaven en un moment de bones disponibilitats de treball dins de la família, o a persones, com el rector de Coaner, que devien tenir possibilitat de poder-hi destinar algú que els treballés per a ell.

L'any 1361, dos masos del terme del castell de Coaner foren llogats cadascun per deu anys. El mas Duarria fou llogat a Berenguer Sa-Roca per un

⁵²M.T. FERRER I MALLOL, *El patrimoni reial i la recuperació dels senyorius jurisdiccionals en els estats catalano-aragonesos a la fi del segle XIV*, "Anuario de Estudios Medievales", 7 (1970-1971 [1973]), pp. 351-491, concretament pp. 408-414 i 442-443.

⁵³L. DONAT, *Contractes "ad laborationem"*, pp. 126 i 139.

cens anual de 12 sous de Barcelona, més el delme, mentre que el mas Picons fou llogat al rector de Coaner, Jaume Sa-Capçada i a Romeu de Picons, que devia ésser qui s'havia d'encarregar de treballar-lo. El cens anual previst era en aquest cas de 15 sous més el delme⁵⁴. Cal assenyalar que el mateix rector de Coaner llogà encara un altre mas, el mas Podades, poc temps després, l'any 1366, associat amb una altra persona, Berenguer de Sitjar, també per deu anys; per aquest mas havia de prestar els censos, delmes, agrers i servituds acostumats i un dret que pertocava a l'església del castell. Sembla com un contracte emfitèutic temporal, perquè hagué de pagar una entrada de 5 florins d'or⁵⁵. Cal assenyalar que Lídia Donat també ha trobat un clergue arrendant un mas a Sant Andreu de la Roca, l'any 1349, però era un mas petit, situat a tocar l'església⁵⁶, mentre que el rector de Coaner es comprometé molt més en l'explotació agrícola, assumint dos masos compartits en un període de cinc anys. L'arrendament era la forma adequada d'adquisició d'un mas per a un clergue, que no es podia sotmetre a les servituds personals que solien tenir els contractes emfitèutics de masos ni a la jurisdicció senyorial perquè estava sotmès a la jurisdicció eclesiàstica. Devia actuar com a capitalista i el soci en el contracte com a conreador.

També al terme del castell de Coaner fou llogat "ad laboracionem", per vint anys, el mas de Pigons a Guillem de Pigons, l'any 1372. El nom és tan similar al mas Picons, ja mencionat, que no sé si és el mateix. El concessionari hi havia de plantar arbres i vinyes, com li semblés útil per al mas, i havia de cobrir la casa del mas a pròpies despeses⁵⁷. Els pagaments a fer eren un cens de 15 sous anuals i, a més, el delme i, per al rector del castell, la primícia. El mateix dia Guillem de Pigons rebé una altra concessió, aquesta gratuïta, ja que li fou concedida estada al castell de Coaner, on s'havien fet obres de reparació poc abans; s'esperava que, si hi vivia algú, es conservaria millor⁵⁸.

El darrer contracte de lloguer d'un mas "ad laboracionem" correspon al mas Ermengol, de Provençals, en el territori barceloní, que havia estat

⁵⁴Docs 12 i 13.

⁵⁵Doc. 14.

⁵⁶L. DONAT, *Contractes "ad laboracionem"*, p. 138.

⁵⁷Doc. 23.

⁵⁸Doc. 24.

abandonat per l'hereu i que fou confiat a Guillem Ermengou per cinc anys, amb un lloguer anual de 6 lliures i mitja, equivalents a 90 sous⁵⁹. És possible que el beneficiari de l'arrendament fos un membre de la família que havia conreat el mas perquè les formes Ermengol i Ermengou són equivalents. Crida l'atenció la diferència de preu de l'arrendament d'aquest mas respecte als que acabem de mencionar, malgrat que en aquells cal sumar-hi el delme, que no és esmentat en el mas Ermengol. Una quantitat tan elevada per a l'arrendament es pot deure a dos o tres factors: la situació al territori de Barcelona, que permetia treure més rendiment dels productes del mas en un mercat important i immediat, amb despeses de transport mínimes; més extensió de les terres i possiblement més qualitat; probablement devia comptar amb terres irrigades per a horta i potser tenia vinya i arbres fruiters, tal com era habitual al territori de Barcelona.

7. CONCLUSIONS

En resum, podem dir que el Patrimoni reial no posà obstacles als canvis que demanaven els propietaris útils dels masos, ni per unir masos de manera definitiva, si pagaven una taxa per aquesta concessió, ni per fer-ho de manera temporal. Tampoc no obstaculitzaren la reconversió de prestacions personals, obligació de residència, pagaments en espècie etc. per censos en diners, especialment quan es tractava de masos rònecs, però també en altres casos. La documentació aportada demostra també que els pagesos dels masos del Patrimoni reial tenien un camí poc onerós per a redimir les servituds personals, ja que la Batllia general les valorava entre 2 i 5 sous anuals. Probablement eren els mateixos pagesos els que no s'interessaven gaire per aquests canvis, llevat quan es quedaven un segon mas, perquè no haurien pogut complir les obligacions personals, especialment la de residència. No sembla pas que, de moment, la remença els preocupés gaire. Les ocasions de pagar-la pels fills o filles que sortien del mas eren excepcionals; es presentaven dues o tres vegades a la vida, mentre que el cens l'haurien hagut de pagar sempre. Els pagesos devien pensar que no els sortia a compte; era una

⁵⁹Doc. 33.

mentalitat ben diferent de la de la gent de ciutat, que sentia una gran repugnància per les servituds.

La substitució de l'obligació de lliurar parts de collita per censos en metàl·lic començà a implantar-se, però no sembla que els pagesos hi tinguessin un interès especial. Devien pensar que els pagaments en espècie s'adaptaven a la realitat de les collites, mentre que el cens en diners era sempre igual, tant si la collita era bona com dolenta.

La documentació estudiada no ens mostra pas que la situació dels pagesos hagués empitjorat com a conseqüència de la davallada demogràfica provocada per la Pesta Negra sinó que, al contrari, és perceptible una millora; molts pagesos ampliaren considerablement les terres de conreu en bones condicions, alguns obtingueren rebaixes de les prestacions i trobaren el camí obert, si volien, per convertir servituds i lliuraments de parts de collites en censos en diners.

La documentació de la Batllia general ofereix un bon punt d'observació per estudiar l'evolució posterior d'aquestes tendències.

APÈNDIX DOCUMENTAL

1

1353, març, 14

Marc de Sant Agustí, fill i hereu de Marc de Sant Agustí, i de la seva muller Constança, difunta, amb la seva muller Gueraua, de la parròquia de Sant Esteve d'Illa, redueix a cert cens a Pere de Casa Gueraua de Jovanet, de la parròquia de Sant Pere de Sora, i als seus totes les parts i el braçatge dels esplets del blat i de la verema i tots els censos de gallines i alguns diners que aquest ha acostumat a prestar pel mas de Casa Gueraua, situat a l'esmentada parròquia, per totes les seves tinences, honors i drets, sota la condició que el conreïn i millorin "et deteriorari non permitatis in aliquo"; aquesta reducció s'ha fet, a parer de prohoms, perquè el dit mas està molt deteriorat a causa d'una inundació. Pere de Casa Gueraua i els seus, en esmena i compensació d'aquesta remissió, haurà de donar a Marc de Sant Agustí i als seus successors cada any per Tots Sants 26 sous barcelonesos. Hauran de tenir aquest mas afocat sota domini i en fidelitat i servei de Marc de Sant Agustí i els seus successors amb terços, lluïsmes, empare, fermes de drets i altres drets i dominis que hi acostuma a tenir. Marc de Sant Agustí reté per a ell i els seus successors les joves acostumades que Pere de Casa Gueraua acostuma a fer cada any; així mateix reté la servitud i dret que el receptor i els seus acostumen a fer pel castell de Duocastella. Per aquesta reducció, lloació i concessió reconeix haver rebut 60 sous barcelonesos, salvat el dret del batlle¹.

ACA, RP, Batllia General de Catalunya, reg. 610, ff. 25 v.-26 v.

...et quia melius et utilius videtur, nobis habita super hiis plena deliberacione procerum, habere et recipere pro dicto manso et pro omnibus iuribus eiusdem mansi viginti sex solidos monete Barchinonensis de terno censuales quas predictas partes nec predictos alios census vel aliter, pro eo quia dictus mansus est in tantum deterioratus et etiam sterilis propter inundacionem aquarum et alia quod non potest sustinere dictas partes expletorum...

¹L'11 de setembre de 1362, Pere Sacosta, batlle general, lloà i confirmà l'instrument anterior. Rebé de Pere de Casa Gueraua 25 sous barcelonesos: *Ibidem*.

2

1353, març, 14

Marc de Sant Agustí, fill i hereu de Marc de Sant Agustí i de la seva muller Constança, difunta, amb la seva muller Gueraua, de la parròquia de Sant Esteve d'Illa, redueix a cert cens a Guerau de Rocafiguera, de la parròquia de Sant Pere de Sora, i als seus totes les parts i el braçatge dels esplets del blat i de la verema i tots els censos que aquest ha acostumat a prestar pel mas de Rocafiguera, situat a l'esmentada parròquia, per totes les seves tinences, honors i drets d'aquest mas, sota la condició que el conreïn i millorin; aquesta reducció s'ha fet, a parer de prohoms, perquè el dit mas està molt deteriorat a causa d'una inundació. Guerau de Rocafiguera i els seus, en esmena i compensació d'aquesta remissió, hauran de donar a Marc de Sant Agustí i als seus successors cada any per Tots Sants 25 sous. Hauran de tenir aquest mas afocat sota domini i en fidelitat i servei de Marc de Sant Agustí i els seus successors amb terços, llüïsmes, empires, fermes de drets i altres drets i dominis que hi acostuma a tenir. Marc de Sant Agustí reté per a ell i els seus successors les joves acostumades que Guerau de Rocafiguera acostuma a fer cada any; igualment la servitud i dret que el receptor i els seus acostumen a fer pel castell de Duocastella i el dret pertanyent al batlle. Per aquesta reducció, lloació i concessió reconeix haver rebut 10 sous barcelonesos, salvat el dret del batlle.

ACA, RP, Batllia General de Catalunya, reg. 610, ff. 26 v.-27 r.

...et quia melius et utilius videtur nobis, habita super hiis plena deliberacione procerum, habere et recipere viginti quinque solidos monete Barchinonensis de terno pro dicto manso et pertinenciis et iuribus eius, quas predictas partes nec predictos alios census vel aliter, pro eo quia dictus mansus est in tantum deterioratus et etiam sterilis propter inundaciones aquarum et alia quod non potest sustinere dictas partes expletorum...

3

1353, març, 14

Marc de Sant Agustí, fill i hereu de Marc de Sant Agustí i de la seva muller Constança, difunta, amb la seva muller Gueraua, de la parròquia de Sant

Esteve d'Illa, estableixen a Guerau de Rocafiguera, de la parròquia de Sant Pere de Sora, als seus i als qui vulgui, la masoveria anomenada de Safont, que tenen a la mateixa parròquia, prop del mas de Rocafiguera, i els autoritzen a treure el material que vulguin de la casa enderrocada que hi ha Et donamus vobis et vestris plenum posse quod possitis domus que nunc sunt dirute in dicta masoveria et in pertinenciis ipsius levare, abstrahere et vobiscum portare et exercere ad omnes vestras voluntates. Li estableixen amb el pacte que conreïn i millorin la masoveria, que no permetin que es deteriori, i que els lliuri, a ells i als seus successors, cada any per Tots Santis 12 diners barcelonesos per cens i el delme de tots els esplets que hi colliran, i cap altre cens ni part dels esplets. La tindran sota llur domini i fidelitat amb terços, llüïsmes, empires, fermes de dret i altres drets. Per entrada d'aquest establiment confessen haver rebut 10 sous barcelonesos.

ACA, RP, Batllia General de Catalunya, reg. 610, ff. 27 v.-28r.

4

1355, abril, 26

Pere Sacosta, batlle general, confirma la concessió feta per Pere Salou, exbatlle de Berga i Berguedà per la reina Elisenda, vídua del rei Jaume II, a Bernat Cases, de la parròquia de Sant Maurici de la Portella, que havia comprat el mas Massots, de Sant Quirze de Pedret, en la qual el dispensava de l'obligació de residir-hi durant deu anys perquè no tenia hereu, encara, per instal·lar-lo al mas. Acabat aquest termini hi hauria de posar algú que reconegués ésser home propi, quiti i natural del rei, amb obligació de remença de persones, cugucies, intestia i altres usos, i que hauria de residir personalment en el mas. De manera immediata, en el termini de sis mesos, el nou propietari del domini útil hauria de reparar tres cases, o estances, la cuina, la cort i l'estatge. Durant els deu anys hauria de tenir les terres ben treballades i pagar els censos acostumats. El nou emfiteuta haurà de gaudir d'una rebaixa de 20 sous anuals durant els primers cinc anys del cens que el mas paga a la reina. Només podrà tallar 50 salmades de mula anuals de llenya, tallada en els boscos del mas, que podrà transportar cada any per vendre a Berga; i 50 salmades -però d'ase- de fusta també per any. S'entén que podrà tallar-ne per a ús propi i per a fer carbó, però sense tallar glaners ni arbres de fruit, llevat els que necessiti per cobrir la casa.

ACA, RP, Batllia General de Catalunya, reg. 610, ff. 89 r.-90 r.

...Attendens Petrum de Alodio, olim baiulum in Berga et Berguitano pro illustri domina Elisende, regina Aragonum, a domino rege Jacobo relicta, licentiam de subscriptis vobis, Bernardo de Casis, parrochie Sancti Maurici de Portella, cum publico instrumento tenore sequentis:

Sit omnibus notum quod ego Petrus de Alodio, baiulus Berge et Berguitani pro illustri domina Elisende, Dei gratia regina Aragonum, attendens vos, Bernardum de Casis, de parrochia Sancti Maurici de Portella emisse mansum de Maçots parrochie de Pedreto, qui tenetur et est sub dominio domini regis, et quod ad presens vos in dicto manso non potestis habere heredem qui ipsum teneat populatum et affocatum, ideo de gracia sub tamen condicionibus infrascriptis volo et consentio et plenum posse et licentiam vobis dono quod vos hinc ad decem annos primos futuros non possitis compelli ad habere in dicto manso heredem, set quod in continenti finitis ipsis decem annis teneamini habere in dicto manso heredem, qui ipsum mansum teneat et possideat et condirectum teneat vineas, terras et honores atque domos dicti mansi et in ipso faciat residenciam personalem et affocatum et populatum teneat et faciat sensus et alia omnia in domo regi pro dicto manso sunt fieri assueta et se faciat et recognoscat esse hominem proprium, quitium et naturalem domini regis, cum redempcionibus personarum, et cum cuguciis, intestiis et aliis que sunt fieri assueta pro dicto manso et eius terris vel quod infra dictos decem annos ipsum mansum vendatis persone vel personis qui predicta omnia adimpleat et faciat et ipsum condirectum teneat et residenciam personalem in ipso manso faciat et affocatum et populatum tenere habeat ipse et sui inperpetuum vel nisi infra dictos decem annos predictum heredem in dicto manso non habueritis aut ipsum vendideritis, ut predictur, amitatis dictum mansum, qui vobis sit amissum et proprietate domini regis adquisitum et aplicatum. Preterea vos, dictus Bernardus, teneamini hinc ad primum futurum festum Omnium Sanctorum construere aut reparare tres domos, videlicet coquinam, unam cortem et unam domum, prout est assuetum in aliis mansis, et hoc vestris sumptibus et expensis. Teneamini etiam infra dictos decem annos tenere dictum mansum vineas et terras ipsius bene laborare, agricultare et cavare et putare iuxta vestrum posse, aut laborare et agricultari facere, et detis et prestetis et faciatis omnia que dare et facere debetur pro ipso manso, set non cindatis vel scindi faciatis de lignis que ibi sunt nec facere vendicionem de tayllis dictorum lignorum aut vendere aliquid ad proprietate de dicto manso vel bonis ipsius nisi anno quolibet dictorum decem annorum de quinquaginta saumatas muli de lignis predictis et de quinquaginta saumatis asini de lignis vert pro vendendis in villa Berge, et quod possitis in dicto manso vel eius pertinenciis facere carbonem sicut vicinis vestris, et hec omnia faciatis sine tala glaneris et fructiferis nisi ad opus de cobrir dictarum domorum, et ad earum necessariorum vel amitatis qualibet vice que tenentur predicta vel aliquod predictorum feceritis pro pena et nomine pene quinquaginta solidos qui vel admitantur nomine pene et michi nomine domini regis adquirantur. Item, de gratia ut melius predicta laboretis et condirecta teneatis, ut predictur, volo vobis et concedo quod de censu qui

fit domine regine pro dicto manso hinc ad quinque annos primos futuros penes vos anno quolibet dictorum quinque annorum retinere possitis viginti solidos in hiis vero non intelligatur anni presentis...

5

1355, castell de Rebollet

Maria de Canet, senyora de l'honor i baronia de Guàrdia i de Rebollet, lloa i confirma a Guillem de Vilamitjana, del terme de Guàrdia i parròquia de Sant Quintí de Puig-rodon, la venda que li féu Pere Cuquet àlias Vilamitjana, de l'esmentada parròquia, del mas anomenat d'en Cuquet, tal com es conté en l'instrument rebut per Berenguer Esteve, notari públic de Ripollet, i afegeix aquest mas al de Guillem Vilamitjana, anomenat el mas de Vilamitjana: et volumus unum mansum esse cum alio manso tuo predicto, amb la condició que Guillem de Vilamitjana i els seus no hagin de fer domicili en el mas d'en Cuquet ni residència ni foc ni habitació, reservat el cens que ha de prestar per aquest mas i també el dret del rei d'Aragó. Declara haver rebut per aquesta concessió 60 sous barcelonesos.

ACA, RP, Batllia General de Catalunya, reg. 609, ff. 58 v.-59 r.

¹El 7 de desembre de 1357 el batlle general, Pere Sacosta, lloà i confirmà la concessió anterior. Per aquesta lloació rebé 20 sous barcelonesos.

6

1356, febrer, 19, Camprodon.

Ponç Descatllar, donzell, que posseeix el mas d'en Costa Descatllar, a la parròquia de Vilallonga de Ter, a cens del rei, l'estableix a Ramon Dolsa, que ja tenia el mas Dolsa, a la mateixa parròquia, i que era home propi, rústic i amansat del mateix Descatllar. El mas havia quedat abandonat i tornà al domini directe, després d'una actuació judicial de la cúria de Camprodon per saber si hi havia algú que tingués dret a la propietat útil. Després d'intentar trobar un pagès que s'hi volgués establir i es volgués fer home propi i soliu seu amb les servituds acostumades, que incloïen el servei dit d'"homes i dones" (consuevi habere homines et feminas et redempciones), les remences etc. i no haver-ho aconseguit, el concedí a Ramon Dolsa per

tal de no tenir el mas erm i percebre'n rendes, amb cases, cortals, deveses, boscos, garrigues, prats, pastures i arbres. Ramon Dolsa hauria de pagar els censos, les tasques i altres drets i serveis acostumats, llevat del servei "d'homes i dones". El propietari puntualitza que, si en el futur Ramon Dolsa volia separar el mas d'en Costa i vendre'l, qui el comprés s'hauria de fer home propi de Ponç Descatllar. L'establiment costà a Ramon Dolsa 50 lliures pagades a Ponç Descatllar i 10 lliures pagades al batllé.

ACA, RP, Batllia General de Catalunya, reg. 610, ff. 36 v.-38 v.

Noverint universi quod ego, Poncius de Castlario, domicellus, attendens quod mansus vocatus d'en Costa de Castlario, infra parrochiam de Vilalonga situatus, cum omnibus suis pertinenciis per me et sub dominio directo mei et sub certo annuo censu tenetur, et pro quoquidem manso et eius pertinenciis consuevi habere homines et feminas et redempciones ipsorum hominum et feminarum et alia iura et servicia assueta. Attendens etiam quod per curiam Campirotundi fuerunt heredes et proprietarii, si qui sint dicti mansi, voce preconia legitime citati et alii etiam qui intenderent habere ius in dicto manso et eius pertinenciis terciam diem eis et cuilibet ipsorum statuendo, infra quam comparuissent in dicta curia coram domino iudice infrascripto, parati dictum mansum cum suis pertinenciis recipere et pro eodem michi homines et feminas facere et alia etiam iura assueta. Attendens etiam quod infra tempus per dictum dominum iudicem ad hoc prefixum nec post nullus comparuit qui dixit se habere ius in dicto manso et eius pertinenciis, prout in processu inde habito sive facto coram venerabili et discreto Castilione de Maioricis, iudice ordinario ville et vicarie Campirotundi, hec et plura alia latius et plenius continentur. Attendens etiam quod ex quo nullus comparuit infra tempus per dictum iudicem inde prefixum, qui assuerit dictum mansum cum omnibus suis pertinenciis fore, in comissum cecidisse illumque nunch adiudicavit, prout hec et plura alia latius contineri dinoscuntur in sententia inde lata sive declaracione facta per dominum iudicem antedictum. Attendens inquam quod nullus fuit per me inventus qui de dicto manso et eius pertinenciis vellet se facere hominem proprium et solidum et mihi facere et prestare census assuetos, nec mihi prestare taschas, agraria et alia iura per me et meos predecessores inde recipi assuetas atque assueta. Attendens necnon et considerans nunc terras et possessiones dicti mansi fore et stare heremas propter quod, quoad presens, nil habeo nec recipio de dictis taschis, agrariis et aliis iuribus assuetis. Et quia utilius est michi quod dictum mansum cum omnibus suis pertinenciis per me stabiliatur ac concedatur ad accapitum sive ad emphiteosim tibi Raymundo Dolça de Casclario dicte parrochie de Vilalonga, homini meo proprio et rustico amansato ratione mansi tui vocati Dolça, infra dictam parrochiam situat, i et tuis successoribus in dicto manso tuo vocato Dolça, quem pro me et sub dominio directo mei et meorum tenes sub certo annuo censo et cum redempcionibus hominum et feminarum et aliis serviciis

et iuribus assuetis, quasi particulariter venderetur vel ad primum vomere apropiaretur. Ideo volens indemnitati mee totaliter providere hiisque omnibus et singulis supradictis attentis et consideratis et aliis etiam que attendendam et considerata circa hec existunt utilitate mea in hiis cognita et attenta, non dolo inductus nec in aliquo circumventus, set gratis et ex certa scientia per me et meos presentes atque futuros stabilio et concedo ad accapitum sive ad emphiteosim sub pactis et conditionibus inferius expressatis...

...salvo et mihi retento iure et dominio directo in et super dicto manso vocato d'en Costa et terris, possessionibus et pertinenciis suis, et salvo etiam quod tu et tui successores in predicto manso et suis pertinenciis teneamini michi et meis successoribus perpetuo facere et prestare annuatim census per me et meos predecessores in dicto manso et eius pertinenciis recipi assuetos. Et etiam teneamini tu et tui successores in predictis michi et meis successoribus perpetuo dare, prestare atque tradere de expletis inde exeuntibus taschas inde dari assuetas et per me et meos predecessores recipi assuetas et alia etiam iura et servicia assueta, hominibus et feminibus inde demptis, et salvo etiam quod si tu vel tui successores in predicto manso tuo vocato d'en Dolça volueritis quodcumque dictum mansum vocatum d'en Costa cum suis pertinenciis de dicto manso vocato d'en Dolça separare ac alicui sive aliquibus stabilire, eo tamen ille vel illi cui seu quibus fuerit stabilitus teneantur immediate evenire mei et meorum ac se facere mei et meorum ratione dicti mansi...

¹El 26 d'abril de 1363 Pere Sacosta, batlle general, confirmà el document anterior i rebé de Ramon Dolça 10 lliures.

7

1358, gener, 12, Barcelona

Pere Sacosta, batlle general de Catalunya, confirma la concessió feta per Ramon Pujol, cavaller i procurador del castell i honor de la Guàrdia pel rei, a Berenguer Casadevall, del mas de Ses-Corts, a la parròquia de les Llosses, dins el terme del castell de la Guàrdia de Ripoll. El mas havia estat deshabitat des de la Pesta Negra. Per això el concessionari és dispensat de l'obligació de residència i del serveis d'homes i dones; totes aquestes obligacions són reduïdes a un cens de 5 sous barcelonesos anuals. Les obligacions de Berenguer Casadevall són: mantenir la casa del mas en bon estat, conrear bé les terres, guardar als cortals del mas el bestiar que pasturi als prats del mateix mas i pagar els censos, agrers, parts de collites i càrregues acostumades. No podrà unir aquest mas al seu de Casadevall i, en el cas que vengués Ses-Corts o hi establís un hereu, qui el comprés o s'hi

establís hi hauria de residir i s'hauria de fer home propi del castell de la Guàrdia. El batlle reconeix que Berenguer Casadevall li paga 100 sous per aquesta concessió.

ACA, RP, Batllia General de Catalunya, reg. 609, ff. 59 v.-60 r.

...Attendens venerabilem Raimundum de Podiolo, militem, procuratorem castri et honoris de Guardia pro domino rege, pro me et nomine meo concessisse verbo vobis, Berengario de Domo Inferiori, parrochie de Locis, quod ammodo non teneamini mansum nostrum de ces Corts, termini dicti castri de Guardia, tenere habitatum neque affocatum sub modis et formis inferius expressatis et contentis, prout de hiis certificatus fui per litteram dicti procuratoris,...

...quia dictus mansus inhabitatus extitit a mortalitatibus citra infra quod tempus novem anni efluxerunt et amplius...

...Et etiam teneamini domos ipsius mansi condirectas tenere, prout nunc sunt, et laborationes excolere, gubernare et pensare, prout in dicto castro per alios bonos laboratores fieri est assuetum,...

...Per hanc tamen concessionem seu reductionem non intelligatur quod dictus mansus adiuniri possit nec valeatis vos dictus Berengarius cuidam alio vestro manso vestro de Domo Inferiori. Immo, si forte ipsum mansum per vos vel vestros successores vendi vel alienari contigerit vel heredem deputaveritis in eoddem, qui in ipso faceret habitationem continuam, quod ille seu illi tales et in tali casu essent homines proprii dicti castri de Guardia...

8

1358, maig, 8. Barcelona

Pere Sacosta, batlle general de Catalunya, concedeix a Berenguer de Cerdanyola, que posseeix el mas Des-Borrells, de Llosses, al terme del castell de la Guàrdia, que havia estat deshabitat des de feia més de trenta anys, la reconversió en cens de la servitud dita "d'homes i dones" i l'obligació de residència; per aquesta reconversió haurà de pagar 2 sous anuals per Nadal; també li concedeix la conversió en cens de les parts de collites, agrers, etc., amb una equivalència de 5 sous anuals, a pagar igualment per Nadal. El mas no es podrà unir al mas de Cerdanyola, que ja tenia el nou posseïdor i, si un altre dia es venia o traspassava a altre el mas Des-Borrell, el nou propietari hauria de fer-se home propi i soliu i hauria de residir en el mas. Pere Sacosta reconeix haver rebut de Berenguer de Cerdanyola 100 sous per la reducció.

ACA, RP, Batllia General de Catalunya, reg. 609, f. 71 r.-v.
Cf. doc. 16

...Attendens utilius fore dicto domino regi, iuxta informacionem michi transmissam per venerabilem Raymundum de Podiolo, procuratorem castri et honoris de Guardia, habere infrascriptum censum de manso dez Borrells, sito infra parrochiam Sancte Marie de Locis, cuius vos Berengarius de Cerdanyola estis proprietarius, videlicet loco hominum et mulierum et ignis seu affocacionis et partis expletorum seu aliarum agrariorum, ad quos seu que idem mansus astrictus est, quam teneri dictum mansum inhabitatum et derelictum, cum constet mihi eundem inhabitatum extitisse per triginta annos et amplius,...

Et etiam, si pro tempore casus evenerit quod vos dictum mansum vendatis vel stabiliatis aut alia taliter ipsum alienetis, quod in eo teneatur habitacio hominum et mulierum in tali casu ipsi homines et femine in dicto manso habitantes domino dicti castri apropiantur et solidentur. Et per hanc reduccionem non intelligatur quod mansus predictus dez Borrells uniatur manso vestro de Cerdanyola nec uniri possit ullomodo, qui nimio permaneat per se ipsum...

9

1358, setembre, 18, Barcelona

El batlle general, Pere Sacosta, concedeix a Ramon Sanou, fill del cavaller Bertran Sanou, una pròrroga de set anys del termini de quinze anys que li havia estat concedit per vendre el mas de Sa-Robiola a un pagès que hi habités i el conreés. El mas havia estat venut en encant a Agramunt Ferrer per 1.050 sous de Barcelona l'any 1342, però el rei havia concedit el seu dret de fadiga a l'esmentat Ramon Sanou, que es quedà el mas amb aquell compromís de vendre'l, però que encara no ho havia fet, setze anys després.

ACA, RP, Batllia General de Catalunya, reg. 609, ff. 75 v.-76 r.

Noverint universi quod ego Petrus ça Costa etc. Attendens venerabilis Ffranciscum ça Sala, predecessorem meum in dicto officio, et Jacobum de Faro, iurisperitum olim procuratoris feudorum domini regis in Cathalonia, concessisse vobis Raymundo ça Nou, filio venerabilis Bertrandi ça Nou, militis, fathicam mansi de ça Robiola que per baiulum Segarre et Silvarum et Petrum de Custello, iurisperitum, eius assessorem, venditum extitit, mandato domini regis, in encanto publico Acrimonti Fferrarii, filio Acrimontis Fferrarii de Podio Alto, et suis perpetuo precio mille quinquaginta solidos barchinonenses, concessisse etiam vobis dictum mansum

precio predicto sibi quibusdam condicionibus, salvacionibus et retencionibus, contentis in quodam publico instrumento inde confecto, VI° kalendas septembris, anno Domini M^o CCC^o XL° secundo, clausoque per Bernardum Bartoni de Monte Albo, regia autoritate notarium publicum per totam terram et dominacionem dicti domini regis, inter quas condiciones seu retenciones esse expressum quod dictum mansum teneamini vendere alicui rustico sive persone apte ad tenendum ipsum habitatum et affogatum et alia faciendum ad que dictus mansus teneretur. Attendens etiam dictum tempus efluxum fuisse vel quasi ocquasione cuius per vos fuit mihi cum instancia postulatum ut dictum tempus vobis prorrogare deberem vel saltim partem dictarum condicionum a dicto instrumento eicere ut eiectis absque rusticali omne ipsum possetis levius possidere. Ideo tenore presentis et nomine dicti domini regis tamquam patris, etc., vobis dicto Raymundo ça Nou concedo quod, ultra dictum tempus dictorum quindecim annorum vobis datum pro complendo contenta in dicto instrumento, habeatis septem annos proxime sequentes sub condicionibus tamen salvacionibus et retencionibus in prelibato instrumento ennaratis et expressatis et quod infra dictos septem annos Arnaldus ça Sala, filius Petri ça Sala de castro de Jorba, compleat idem complere tenebatur intus dictos quindecim annos...

10

1359, març, 28

Marc de Sant Agustí, donzell, batlle d'Illa, bisbat d'Elna, dóna a Guerau de Rocafiguera, de la parròquia de Sant Pere de Sora, diòcesi de Vic, i als seus la tercera part que li pertany en un mas i els seus honors i possessions, que fou de Ramon Ses-Artigues, difunt, de la mateixa parròquia, mort intestat, situat a la mateixa parròquia, i tot el dret que li correspon en aquest mas per raó de la intestia i eixorquia de Ramon Ses-Artigues. Guerau de Rocafiguera i els seus per les tasques, parts i censos que Marc de Sant Agustí i els seus acostumaven a rebre en aquest mas, li lliuraran cada any per Tots Sants per cens 10 sous barcelonesos. Marc de Sant Agustí es reserva llúisme, domini i foriscapi, terços, empires i dret de firma, però concedeix que Guerau de Rocafiguera no estigui obligat a habitar en el mas ni a prestar el dret dit d'homes i dones. Per aquesta definició, donació i remissió, reconeix haver rebut 20 sous barcelonesos.¹

ACA, RP, Batllia General de Catalunya, reg. 610, ff. 28 v.-30 r.

Et teneamini reservare michi et meis laudemium, directum, dominium et foriscapium quandocumque et quocienscumque dicti mansus et eius possessiones et

alia bona dicti Raimundi vendantur vel impignorentur vel alia alienentur in totum vel in parte. Tenearis inquam reservare michi et meis tercios, emparas et iure firmas. Preterea volo et concedo tibi quod tu nec tui pro dictis manso vel eius possessionibus vel bonis dicti Raimundi non teneamini michi vel meis facere vel tenere hominem, feminam nec ygnem, ymmo a predictis tu et tui sitis quitii et immunes.

¹L'11 de setembre de 1362 Pere Sacosta, batlle general, confirma l'instrument anterior i rep de Guerau de Rocafiguera 25 sous barcelonesos.

11

1361, juny, 9. Barcelona

Pere Sacosta estableix a Pere Sespluga, a la seva muller Sibilla i als seus el mas Des-Obac, situat en el terme de Coaner, que era deshabitat des de feia temps, per renúncia de l'hereu. Li concedeix el mas amb totes les seves possessions i terres conreades i ermes, amb arbres, boscos, prats, deveses, pastures i amb totes les seves tinences, amb el pacte que el tinguin pel rei i facin i prestin cada any el cens, serveis, usatges, delmes, agrers, quèsties, joves, batudes, tragines i altres drets als quals aquest mas està obligat per raó del castell esmentat. A més, pagaran al rei i als seus cada any per Nadal 4 sous per un quarter d'oli, el qual havien de prestar als hereus de Lomas del terme de Castelltallat per raó de la tercera part que tenen en les possessions del mas de Duarria del terme del castell de Coaner. Podrà unir aquest mas al seu de Sespluga, del qual és contigu, ja que no ha trobat ningú que vulgui prestar els drets i serveis deguts al senyor del castell.

ACA, RP, Batllia General de Catalunya, reg. 610, f. 15r-v.

...Attendens mansum dez Obach situm in termino castrì de Cohanerio ronegum sive inhabitatum reductum fuisse iam tempore preterito domino dicti castrì, pretextu renunciationis de eo facte per heredem ipsius mansi. Attendens vos Petrum ces Pluga habere mansum de ces Pluga contiguum possessionibus dicti mansi cui petiistis ipsum adiungi. Idcirco cum ego non inveniam aliquem qui ipsum recipere voluerit cum omnibus hominum et censualium ac aliorum iurium ad que dictus mansus tenetur domino dicti castrì...

12

1361, novembre, 13

Pere Sacosta, batlle general de Catalunya, arrenda el mas Picons, en el terme de Coaner, perquè no li rendeix res al rei ja que les seves terres han quedat incultes. Els llogaters són Jaume Sa-Capçada, rector de Coaner, i Romeu de Picons, del terme del castell de Coaner, per al temps comprès des del dia d'avui fins a la propera festa de Nadal i des d'aquesta festa fins a 10 anys propvinents i per 10 esplets íntegrament percebuts. Els receptors i els seus successors conrearán bé les terres del mas i donaran al rei cada any per Santa Maria del mes d'agost 15 sous barcelonesos censals i el delme, i cap altre cens.

ACA, RP, Batllia General de Catalunya, reg. 610, f. 20 r.

...Attendens mansum de Picons, in terminio castri de Cohaner situatum non posse sufficere ad solucionem annualis census nec ad alia iura dicto domino regi per ipsum prestari debenda pro eo quia possessiones et terre ipsius inculte ab aliquo tempore citra remansuerunt, volens in hiis ad conservationem iurium dicti domini regis predictorum et dicti mansi, prout convenit, providere...

13

1361, novembre, 13

Pere Sacosta, batlle general de Catalunya, arrenda el mas de Duarria, en el terme del castell de Coaner, perquè no li rendeix res al rei, ja que les seves terres han quedat incultes. El llogater és Berenguer Sa-Roca, del terme del castell de Coaner, i els qui vulgui, que el tindrà des del dia d'avui a la propera festa de Nadal i d'aquesta festa a 10 anys o esplets. El receptor i els seus successors conrearán bé les terres i possessions d'aquest mas i donaran al rei cada any per Santa Maria del mes d'agost 12 sous barcelonesos censals i el delme, i cap altre cens.

ACA, RP, Batllia General de Catalunya, reg. 610, f. 20 r.-v.

...Attendens mansum de Duarria in termino castri de Cohaner situatum non posse sufficere ad solutionem annualis census nec ad alia iura dicto domino regi per ipsum prestari debenda pro eo quia possessiones et terre ipsius inculte ab aliquo

tempore citra remanserunt volens in hiis ad conservacionem iurium dicti domini regis predictorum et dicti mansi prout convenit providere...

14

1366, setembre, 3. Barcelona

Pere Sacosta, batlle general de Catalunya, atès que el mas de Podades, del terme del castell de Coaner, havia estat concedit a Berenguer de Sitjar a una tasca, a petició de Jaume Sa-Capçada, prevere, rector de l'església d'aquest castell, els hi concedeix durant deu anys des de la propera festa de Santa Maria d'agost. Hauran de prestar al senyor del castell tots els censos, delmes, agrers i altres servituds i el dret a l'església del castell.

ACA, RP, Batllia General de Catalunya, reg. 123, f. 14 r.

15

1367, octubre, 16. Barcelona

Pere Sacosta, batlle general de Catalunya, concedeix a Pere i Bartomeu Benet, drapers de Girona, la reducció a un cens en diners de les servituds personals i de les tasques de les collites de blat, vi, lli, cànem i d'altres productes del mas Cantallops, de Quart, que havien comprat a Caterina de Cantallops, esposa de Guillem Bosser, de Celrà. Poc després, demanaren la mateixa reducció per a un tros de bosc, comprat a Margarida, esposa de Ramon Prat, de Quart, el 8 d'abril de 1366, i d'una feixa de terra comprada a Astruc Marquès, de Quart, el 5 de setembre de 1366, i d'una altra peça de terra comprada a Pere Bernat, de Quart. La Batllia ho concedeix i fixa el cens per tots aquests conceptes en 70 sous anuals, pagadors cada any per Sant Pere i Sant Feliu d'agost. En aquesta quantitat queden compresos els 16 sous i 6 diners que ja prestava el mas.

ACA, RP, Batllia General de Catalunya, reg. 610, ff. 85 v.-87 v.

...Attendens mansum de Cantalupis, parrochie de Quartu, cum certis honoribus et pertinenciis eiusdem, quem vos Petrus Benedicti et Bartholomeus Benedicti, draperii dicte civitatis Gerunde, habetis, tenetis et possidetis causa empcionis de ipso per vos facto, cum instrumento publico confecto in posse Guilelmi

Luppeti, notarii Gerunde, XVI° die ianuarii, anno a nativitate Domini M^o CCC^o LX° septimo a Caterina de Cantalupis, uxore Guilelmi Bosserii, parrochie de Calrano, domina utili et proprietaria ipsius mansi de Cantalupis, teneri pro maiori parte pro dicto domino rege, ut patre et legitimo administratore dicti incliti domini infantis Johannis, eius primogeniti, ducis Gerunde comitisque Cervarie, prout in dicto empcionis instrumento clare liquet. Attendens etiam per vos dictos Petrum et Bartholomeum michi extitisse supplicatum ut omnes et singulas taschas expletorum tam panis, vini, lini, canabi quam aliarum quarumcumque rerum fiendas et prestandas ipsi domino regi, ut patre et legitimo administratori predicto, ex quibuscumque expletis et fructibus provenientibus ex dicto manso, terris, honoribus et possessionibus eiusdem...

...si ad eam mansus iamdictus sit obligatus seu astrictus vel aliquo modo iure vel causa inveniri possit seu continguat...

16

1368, abril, 28

Pere Sacosta, batlle general de Catalunya, concedeix a Bernat Cases, de la parròquia de Sant Maurici de la Portella, una pròrroga de la dispensa d'habitar el mas Massots, de Sant Quirze de Pedret, que li havia concedit per deu anys, el 26 d'abril de 1355, perquè no tenia hereu, encara, per instal·lar-lo al mas. Li concedeix la pròrroga per cinc anys més perquè se li havien mort fills i filles que volia establir-hi. Al cap dels cinc anys hauria de posar-hi un hereu o vendre el mas i, si no ho fes, el mas cauria en comís de la cort.

ACA, RP, Batllia General de Catalunya, reg. 610, ff. 89 r.-90 r.
Cf. doc. 4.

...vosque idem Bernardus de Casis nunc comparens coram me proposueritis predicta non posse per vos compleri infra tempus predictum decem annorum nec postea, quasi per tres annos advenientem causa mortis quorundam filiorum et filiarum vestrorum, qui infra dictum tempus decesserunt, de quibus unum assignare in dicto manso intendebatis. Quapropter mihi duxeritis supplicandum quod concederem vobis aliquid tempus infra quod possetis dictum mansum vendere vel in ipso heredem assignare qui predicta complere. Idcirco respectum mortalitatum dictorum vestrorum infantium, quinque annos, qui die presenti incipiant currere, duco vobis cum presenti prorrogandos ad vendendum dictum mansum vel dandum aut assignandum alicui

persone qui contenta et expressata in preinserto publico instrumento tenere, facere et complere tenentur, alias dictum mansum cadat in comissum curie...

17

1368, desembre, 22. Barcelona

Pere Sacosta, batlle general de Catalunya, concedeix a Elisenda, muller de Bernat Pellicer, de la parròquia de Borrassà, absent, i a Pere Collell, pare d'Elisenda, procurador d'ella, com consta amb públic instrument fet per P. Bruny, notari públic dels castells de Pontons i de Creixell, el 15 de desembre de 1368, la masada d'en Trull i totes les seves terres conreades i ermes, que es trobava deshabitat des de feia temps i havia tornat a la cort per sentència. La concessió es fa sota les condicions següents: que Elisenda i els seus successors tinguin aquesta masada pel rei i el duc i prestin cada any per Sant Pere i Sant Feliu 8 mitgeres de forment a mesura de Figueres, la meitat en cada una d'aquestes festes, i pel valor d'aquestes mitgeres paguin 32 sous barcelonesos. A més de les tasques i dels braçatges acostumats per les terres d'aquesta masada, hauran de reparar, obrar i construir de nou la masada en aquella part que tenen pels esmentats senyors, dins del termini dels cinc anys següents. A més, hauran de tenir la masada condreta, habitada, afocada i esdevindran homes i dones propis, solius, afocats i de remença i hauran de prestar les servituds d'homes i dones.

ACA, RP, Batllia General de Catalunya, reg. 610, ff. 120 r.-121 r.

...Attendens mansum sive masadam d'en Truyll, situm vel sitam infra terminum castri de Craxello, fuisse derelictum seu inhabitatum a longis citra temporibus et esse nunc in lexiu et etiam per sententiam latam per iudicem castri eiusdem devolutum fuisse ad benevisum sive a benaviy, sic quod census, homines et feminas quos vel quas pro ipso prestari debent dominis regi et ducis et alia iura amituntur, et propterea sit utilius curie dictorum dominorum habere censum infrascriptum et homines et feminas et alia iura infrascripta quam remanere seu tenere ipsum inhabitatum seu ad benevisum et in lexiu...

...sic quod decetero vos et vestri, tam mares quam mulieres, sitis perpetuo homines et mulieres proprii, solidi et affocati et de reemença dictorum dominorum seu eorum successorum in dicto castro, prout in Cathalonya est melius fieri assuetum...

1369, febrer, 20. Barcelona

Pere Sacosta, batlle general de Catalunya, concedeix una reducció de censos a Saurina, vídua de Bernat Desmolins, que era parenta dels antics posseïdors del mas Desmolins Jussà, de Sentfores, que es trobava deshabitat des de la Pesta Negra perquè els censos i parts de fruits que s'exigien eren considerats excessius. Per tal que es faci càrrec del mas i a requeriment de Saurina, li concedeix una reducció de tots els censos, parts de collites, càrregues i servituds d'homes i dones, a les quals és obligat aquest mas i les seves terres, a un únic cens de 60 sous barcelonesos, censals, rendals i perpetus, pagador en dos terminis anuals, la meitat per Nadal i l'altra meitat per Sant Joan de juny. Per aquesta reducció confessa haver rebut 5 sous barcelonesos.

ACA, RP, Batllia General de Catalunya, reg. 610, ff. 99 r.-100 r.

...Attendens mansum dez Molins Jusà, situm in termino castri de Salfores, cum eius terris et possessionibus universis extitisse inhabitatum et desafocatum a tempore magnarum mortalitatum citra, propter nimios census et magnas partes expletorum, quos et quas dictus mansus et eius terre et possessiones facere tenebantur, propterque dicte terre et possessiones a dicto tempore citra fuerunt hereme et inculte et hac de causa dictos census nec aliquas partes expletorum non potuerunt inde recipi seu haberi, attendens inquam vos domina Saurina, uxor Bernardi dez Molins, quondam, termini dicti castri de Salfores, que proximior estis in linea parentale illorum quorum erat dictus mansus tempore dictarum mortalitatum, unus annus est elapsus et amplius petivisse et supplicasse michi ut dictos census et partes expletorum ac homines et feminas, quos et quas dictus mansus facere debebat, reducerem seu tornarem vobis ad censum inferius expressatum, et quod deinde dictus mansus seu eius terre et possessiones nec vos aut aliqui possessores ipsius mansi non teneamini ad aliquos alios census nec partes expletorum nec facere homines nec feminas pro eodem manso, animadvertens etiam utilius fore curie dominorum regis et ducis habere censum infrascriptum quam si dictus mansus inhabitatus et dicte terre et possessiones inculte et hereme permanebant et nichil de iuribus supradictis posset ipsa curia regia consequi vel habere...

1369, setembre, 10. Barcelona

Pere Sacosta, batlle general de Catalunya, concedeix a Ramon Paganell d'unir dos masos, que posseeix al terme d'Hostalric; un és el mas Paganell, que té la casa enderrocada en la seva major part, de tal manera que no s'hi pot viure, l'altre és el mas del costat, el mas Martí, que ha comprat al notari de Barcelona, Guillem Martí, mas que també és rònec i deshabitat des de fa temps. El batlle general l'autoritza a unir el mas Paganell al mas Martí, que en endavant s'entendran com a un únic mas sotmès a prestació d'homes i dones i a habitació. Ramon Paganell i els seus només hauran de tenir afocat i habitat el mas Martí i no hauran de fer servei d'homes i dones pel mas Paganell, en compensació del qual haurà de pagar cada any per Nadal 4 sous barcelonesos. No podrà, en el futur dividir aquests masos ni les seves possessions ni separar-los l'un de l'altre i haurà de pagar els censos i drets acostumats per aquests dos masos, excepte el servei d'homes i dones pel mas Paganell, com s'ha dit. Per aquesta concessió el batlle reconeix haver rebut 10 sous barcelonesos.

ACA, RP, Batllia General de Catalunya, reg. 610, ff. 122 v.-123 v.

...Attendens vos Raymundum Paganelli, de mansis veteribus Hostalrici, habere et possidere in parrochia Sancte Marie de Hostalricho quendam mansum vocatum mas Paganell quidem mansus est pro maiori parte dirutum seu ad ruhinam minatum, taliter quod vos in ipso domicilium vestrum aliquando facere non poteris. Attendens etiam vos noviter emisse a Guillelmo Martino, notario et cive Barchinone, quoddam mansum vocatum mas Marti, de mansis veteribus, situm in dicta parrochia et contiguum dicto manso vestro, qui quidem mansus Marti per multum tempus extetit ronegum sive inhabitatum et per consequens terre ac possessiones ipsius sunt hereme ac inculte. Animadvertens etiam quod vos pro utroque dictorum mansorum tenemini facere servitutem hominum et mulierum et etiam alia servicia, quare fuit per vos michi supplicatum ut ego vobis concederem quod dictum mansum Paganell possitis adiungere et unire dicto manso Marti ac de dictis duobus mansis facere seu reducere ad unum mansum, et quod servitium hominum et mulierum, quod pro dicto manso vestro vocato mas Paganell facere debetis et tenemini, reducere seu tornare vobis ad certum censum, sic quod vos nec vestri pro dicto manso Paganell non teneamini facere homines neque feminas nisi tamen pro dicto manso Marti, licet dictus mansus Paganell cum eius terris et possessionibus sit sibi adiunctus et unitus...

1370, desembre, 2. Barcelona

Pere Sacosta, batlle general de Catalunya, concedeix a Sibilla i al seu marit Pere Bosom, que posseeixen un mas a Sant Quirze de Pedret, la dispensa del servei d'homes i dones perquè el matrimoni s'ha traslladat a viure a Berga, on el marit havia rebut una casa, i de moment no tenen hereus per poder instal·lar-los al mas; durant deu anys no estaran obligats a la servitud d'homes i dones i, en compensació, es comprometen a pagar un cens de 8 sous anuals per Nadal, llevat del Nadal immediatament següent, que podran deixar de pagar quan instal·lin un hereu al mas que pugui fer aquells serveis i el tingui afocat. Durant aquests deu anys Sibilla i els seus hauran de tenir el mas afocat i condret i no hauran de pagar cap altre cens ni cap altre dret acostumat pel mas. Per aquesta reducció el batlle general reconeix haver rebut 10 sous barcelonesos.

ACA, RP, Batllia General de Catalunya, reg. 610, f. 122 r.-v.

...Attendens vos Sibiliam, uxorem Petri Bosom, parrochie Sancti Quirici de Padreto, nunc autem commorantis in villa Berge, habere et possidere in dicta parrochia quendam mansum cum terminis et possessionibus ipsius. Attendens inquam quod vos pro dicto manso teneamini facere homines et feminas, et quia vos ad presens, ut dicitis, non habetis aliquem heredem qui abilis sit ad faciendum homines et feminas pro dicto manso, animadvertens etiam dicto Petro Bosom, marito vestro, pervenisse quoddam hospicium in villa Bergue in quo, ut ipse coram me asseruit, vestrum habetis facere domicilium, alia quod esset vobis et dicto marito vestro multum dampnosum, quare fuit per dictum Petrum Bosom, maritum vestrum, michi supplicatum ut servitutem hominum et feminarum quod pro dicto manso facere debetis et tenemini reducere seu tornare vobis, a prima die presentis mensis decembris ad decem annos proximos et continue subsequentes, ad certum censum, et quod infra dictos decem annos vos nec dictus maritus vester non teneamini facere homines nec feminas pro eodem manso...

1372, juny, 3. Barcelona

Pere Sacosta, batlle general de Catalunya, estableix la masada de Ciutat, situada al terme de Montclar, que era deshabitada des de la Pesta Negra, quan morí

el darrer possessor, Vidal de Ciutat, a Pere Martí, de Berga, i a la seva esposa; la masada havia estat reclamada pel cost germà del difunt, Jaume de Santandreu, després d'haver estat incorporada al fisc reial, que donà el seu dret a la seva filla Elisenda i al seu marit, el citat Pere Martí. Els nous possessors no estaran obligats a residir-hi, perquè ja no hi ha casa, ni a fer el servei d'homes i dones, ni remença, en esmena de les quals coses haurien de pagar un cens anual de 12 diners per Nadal i, a més, els censos, delmes, agrers, servituds i càrregues a les quals estigués obligat el mas. El batlle reconeix haver rebut per l'entrada d'aquest establiment 50 sous barcelonesos.

ACA, RP, Batllia General de Catalunya, reg. 610, ff. 130 r.-131 r.

...Attendens mansatam sive masada vocatam de Ciutat, sitam infra terminum de Monteclaro a prioribus mortalitatibus citra fuisse inhabitatam, incultam et heremam et, tanquam vacantem legitimis heredibus, fisco regio devolutam, attendens etiam vos Petrum Martini, ville Berge, coram me comparuisse et per instrumentum publicum confectum in notaria ipsius ville, sub kalendario XXIII° die februarii, anno subscripto M^o CCC LXX°, secundo michi promptam fidem fecisse, quod Jacobus de Sancto Andrea, socer vester, dedit donatione pura et irrevocabili inter vivos vobis dicto Petro Martini et Elicsendi, filie sue, uxori vestre, et vestris et cui sive quibus volueritis perpetuo totam integritem dictam masatam, que sita est in parrochia Sancti Martini de Monteclaro, cum omnibus eius iuribus et pertinenciis universis, prout ad ipsum expectant ut proximiorum in gradu parentele Vitalis de Ciutat, defuncti et proprietarii dicte mansate, videlicet eius consanguinei germani, ut in quadam informatione super hiis recepta noscitur apparet, attendens inquam per vos michi postulatum et supplicatum extitisse ut eandem mansatam, licet fisco regio fuerit incorporata, attenta affinitate seu debito sanguinis in quo socer vester iustus erat cum dicto Vitali de Ciutat et donatione vobis et dicte uxori vestre facte, vobis et ipsi de novo concedere et stabilire deberem et cum sit modici valoris et sustinere non valeret quod pro eadem teneremini facere homines et feminas nec staticam aut habitationem, cum deficiat ibi domos, ad que tunc tenebantur...

1372, juny, 20. Barcelona

Pere Sacosta, batlle general de Catalunya, estableix de nou i concedeix en emfiteusi a Pere Roig i als seus el mas que posseïa Jaume Roig de Vídues, de la parròquia de Casserres, deshabitat des de la Pesta Negra, per causa dels

censos i parts de collita que se'n demanava; Pere Roig, de la vila de Berga, comparegué davant del batlle per demanar l'establiment del mas, amb les seves possessions, conreades i ermes, plantes i arbres, entrades i sortides, que pertangueren a Jaume Ros, difunt, i ara al rei i al duc, sota la condició que en aquest mas no hagi de prestar servitud d'homes i dones, ni residir-hi. En esmena i compensació de la servitud d'homes i dones i de l'estatge o habitació, Pere Roig i els seus hauran de pagar al rei i als seus successors cada any per Nadal 2 sous censals, i hauran de lliurar tots els altres censos, delmes i càrregues que s'han de fer al rei i a l'església. Reconeix haver rebut per entrada d'aquest establiment 5 florins d'or d'Aragó.

ACA, RP, Batllia General de Catalunya, reg. 613, ff. 22 v.-23 v.

...a prioribus mortalitatibus que per universum orbem Dei iudicio vigerunt citra fuisse inhabitatum, incultum et heremum, tamen ratione diversorum censuum et partis expletorum quam debitorum et aliorum onerum, ad quos et que tenebatur prestare dominis regi et duci infrascriptis, et ex eo in lexivum devenisse aliquod tanquam vaccantem deffectu legitimorum heredum fisco regio devolutum, applicatum et incorporatum fuisse, prout per processum per venerabilem Petrum de Alodio ville Berge, ut locumtenentem meum, super predictis factum clarius est videre...

...et cum sit modici valoris et sustinere non valerit quod pro ipso faceretis homines et feminas nec staticam aut habitationem, ad que dictum mansus antiquitus tenebatur, cum domos ipsius mansi penitus sint dirute, vobis hec omnia relevare deberem, vobis dante et prestante domino regi et suis quolibet anno perpetuo censum inferius descriptum, ultra census pro eodem manso facere assuetos...

23

1372, octubre, 12, Barcelona

Pere Sacosta, batlle general de Catalunya, en nom del rei i del duc, concedeix pels 20 anys propvinents, "ad laboracionem" a Guillem de Pigons, del castell de Coaner, i als seus el mas de Pigons, situat al terme del castell de Coaner, amb totes les terres, honors, possessions i drets del mas. Haurà de plantar-hi arbres i vinya i el que li sembli convenient. Haurà de cobrir, a pròpies despeses, una o dues estances del mas. També haurà de pagar cada any per Nadal al rei i al duc per tots els censos que s'han de prestar pel mas, 15 sous barcelonesos censals, i el delme dels fruits de les terres i possessions del mas, a més de la primícia que han de donar al rector de l'església del

castell, i cap altre cens ni dret. Si el rei li pren el mas, caldrà retornar-li les despeses que hi hagi fet, tant en obres com en conreu, a parer d'experts.

ACA, RP, Batllia General de Catalunya, reg. 613, f. 39 r.-v.

...sub tali tamen pacto et conditione quod vos teneamini laborare seu culturare bene et legaliter debitis culturis quolibet anno dictorum viginti annorum terras et possessiones ipsius mansi et teneamini plantare illas terras quas vobis videbitur fore utilius de arboribus et specialiter teneamini ibi plantare vineas, prout ad utilitatem ipsius mansi vobis videbitur fore fiendum. Teneamini etiam infra tempus predictum cohoperire in dicto manso unam vel duas domos cum trabis et cigillis et aliis sibi necessariis, vestris propriis sumptibus et expensis...

...Si vero infra dictum tempus per iusticiam seu alias non culpa vestri eicimus a dicto manso, sumptus ibi per vos factos, tam in operibus quam in laboracione, satisficiant vobis et satisfacere habeant ad cognitionem proborum hominum in talibus expertorum.

24

1372, octubre, 12. Barcelona

Pere Sacosta, batlle general de Catalunya, en nom del rei, encomana a Guillem de Pigons, home propi del rei, l'estatge del castell de Coaner, al Bages, perquè hi visqui i el mantingui en bon estat.

ACA, RP, Batllia General de Catalunya, reg. 613, f. 39 r.-v.

...Attendens castrum sive staticam castri de Cohanerio, situm in Bagiis, a longo citra tempore permansisse inhabitatum sit quod opera ibi facta cohopenas et supra domorum eiusdem devastata et in parte diruta fuerunt et nunc de novo reedificata seu relecta ac etiam reparata, attendens etiam fore utile domino regi et domino duci comitti staticam ipsius castri alicui bone persone, qui ibi moretur cum uxore et familia sua et ipsum custodiat et conservet ac teneat condirectam cohopenas sive terramina et supra turrium et domorum dicti castri...

1373 setembre 19, Barcelona

El rei Pere el Cerimoniós, com a remuneració dels serveis que el seu fidel Guillem Maura, del terme del castell de la Bastida, féu com a síndic dels prohoms de les universitats dels castells de Cortsaví i de Montboló per la redempció que el rei féu d'aquests castells a Berenguer de Castellnou, cavaller, li estableix el mas d'en Fabre de Lloses, de la parròquia de Serrabona, al Rosselló, a cens de 2 sous, pagadors cada any per Sant Miquel de setembre.

ACA, RP, Batllia General de Catalunya, reg. 70, ff. 59 v.-60 r.

1375, abril, 6. Barcelona

Pere Sacosta concedeix a Ramon Sabater, que no hagi de mantenir habitat el mas Prat, que posseeix a Santa Maria de Cardedeu i que es troba deshabitat des de la Pesta Negra. Com que la casa és molt enderrocada i no s'hi podria viure sense refer-la, amb gran despesa, li atorga que en compensació de l'obligació de mantenir-lo habitat i afocat, i del servei d'homes i dones, dels quals és dispensat, haurà de pagar al rei i als seus successors cada any per Nadal 12 diners de cens. Tanmateix, haurà de pagar i prestar tots els altres censos, delmes, agrers i servituds que abans d'aquesta concessió el mas i els seus honors havien de fer. Per aquesta concessió el batlle reconeix haver rebut 80 sous barcelonesos.

ACA, RP, Batllia General de Catalunya, reg. 613, ff. 96 r.-97 v.

...Attendens vos Raymundum Çabaterii, parrochie Sancte Marie de Carotitulo, habere quendam mansum cum terminis et possessionibus eiusdem, vocatum mansum Prat, situm in dicta parrochia, prout per Romeum Soria, olim locumtenentem baiuli Ville Maioris et Carotituli, fui plenarie informatus, a tempore magnarum mortalitatum citra extitit desabitatus et desafoctus, et etiam domos et hedificia ipsius mansi sunt penitus diruta, in tantum quod nullus posset inibi habitare, nisi nove domus ibi construerentur, quod esset nimis sumptuosum, inspectis honoribus et possessionibus ipsius mansi, qui sunt modici valoris, in tantum quod ignem et habitationem fiendam in dicto manso non possent modo aliquo sustinere. Attendens inquam vos dictum Raymundum michi suplicasse quod ignem et habitationem ac

homines et mulieres, ad que dictus mansus tenetur, deberem vobis reducere seu tornare ad censum et intratam infrascriptos, prout iam inter vos et dictum Romeum Soria ac habentem de hiis a me potestatem conventum extitit et in pactum deductum, et quod deinde non teneamini dictum mansum tenere habitatum nec affocatum nec facere homines nec feminas pro eodem. Attendens etiam utilius fore curie domini regis dictos censum et intratam recipere et habere quam si terre et possessiones ipsius mansi, timore dictorum foci et habitacionis, remanerent hereme seu inculte...

27

1376, maig, 20 Barcelona

Pere Sacosta, batlle general de Catalunya, estableix en emfiteusi a Sibilla, muller del venerable Pere Rosseta, de la vila de Sabadell, i als seus, el mas anomenat de Pou, situat a la parròquia de Sant Vicenç de Jonqueres, amb totes les terres conreades i ermes; afronta a llevant amb les terres que foren d'Antic Mir, difunt, que ara són de d'Umbert de Banyaloca, i part amb l'alou de Pedralbes, a migdia amb el mas Borrell, que comprà Pere Rosseta, marit de la receptora, a ponent part amb les terres de Ramon Prat i part amb les de Ramon Soler, de la vila de Sabadell, a tramuntana part amb les de Guillem Prat, sabater, i part amb les de Berenguer de Coll i part amb les de l'hereu de R. Math. Dins de les terres d'aquest mas hi ha un camp o peça de terra que es té sota domini i alou del monestir de Santa Maria de Pedralbes a cens de 6 sous i 8 diners barcelonesos, pagadors cada any per Sant Miquel de setembre. Li fa l'establiment sota el pacte o condició que ella i els seus successors tinguin aquest mas i les seves possessions i totes les millores que hi facin pel rei, sota el seu domini directe i alodial, però que paguin per cens del mas i de les terres i de totes les millores que hi facin als prohoms i a la universitat del castell i vila de Terrassa, a qui el rei havia alienat el mas, cada any per Nadal un parell de bons capons i dos parells de gallines i també 20 sous barcelonesos anuals a la universitat esmentada, en ajuda de la quèstia. També hauran de pagar a l'esmentada universitat, en ajuda d'un comú o talla que cada any es paga per aquesta universitat, 3 sous. No hauran de pagar cap altre cens, servei, quèstia, talles o exacció a la universitat. Li serà permès de vendre o empenyorar el mas, salvats sempre el cens, la quèstia i el comú al rei i la quèstia a la universitat esmentada i salvada la ferma i fadiga de 30 dies i el lluïsm del rei i dels seus successors, lluïsm del qual la universitat esmentada haurà de tenir-ne la meitat. I salvat sempre el cens, dret, domini i fadiga de 30 dies de l'abadessa de Santa Maria de Pedralbes en allò que aquesta té. El batlle

confessa haver rebut per entrada 15 lliures barceloneses, de les quals n'ha pagat 7,5 al rei i 7,5 a la universitat del castell i de la vila de Terrassa.

ACA, RP, Batllia General de Catalunya, reg. 613, ff. 73 v.-76 r.

...Noverint universi quod ego Petrus ça Costa, etc., attendens quod mansus de Puteo, situatus infra parrochiam Sancti Vincentii de Jonqueriis, cum eius honoribus et possessionibus, propter nimia impositionem questie et aliarum talliarum seu exactionum universitatis ville et termini Terracie fuit restitutus, absolutus et diffinitus venerabili Fferrario de Minorisa, militi, ut tenenti tunc et possidenti vigore venditionis pro parte domini regis sibi facte omnia agraria, census, taschas et alia iura que ipse dominus rex habebat et percipiebat ac possidebat et habere et percipere ac possidere debebat in et super diversis mansis et honoribus, terris et possessionibus, quos et quas diverse persone, tam homines quam mulieres, habebant et tenebant et habere et tenere debebant per ipsum dominum regem et sub dominio et alodio suo in castro et villa Terracie et terminis eorundem, prout hec et plura alia in instrumento dictae venditionis latius continetur. Attendens inquam quod predicta omnia et singula que prefatus venerabilis Fferrarius de Minorisa tenebat et possidebat ratione venditionis prefate fuerunt per predictum dominum regem redempta et recuperata ab ipso Fferrario. Et postmodum quibusdam de causis fuerunt revendita, data, concessa ac etiam assignata per eundem dominum regem probis hominibus et universitati castri et ville Terracie et termini eiusdem, prout de ipsa revenditione plene constant per instrumentum publicum inde factum auctoritate Michaelis de Bordollo, scriptoris dicti domini regis et eius auctoritate notarii publici per totam terram et dominationem suam, die veneris tricesima octobris, anno a nativitate Domini M^o CCC^o LX° sexto. Attendens etiam utilius fore curie dicti domini regis predictum mansum de Puteo cum eius terris, honoribus et possessionibus ac pertinentiis universis sub pactis et conditionibus infrascriptis stabilire quam ipsum tenere heremum et incultum...

...Quosquidem viginti solidos questie et tres solidos dicti comunis seu tallie dare et solvere teneamini quolibet anno universitati predictae tali die qua et prout per ipsam universitatem fuerint ordinatum et talliatum.

1379, febrer, 4. Barcelona

Pere Sacosta, batlle general de Catalunya, estableix en emfiteusi a Bernat de Bovers, i a Bonanada, filla seva, i als seus, el mas de Sitges, situat al terme del castell de Montclar, a la vegueria de Berguedà, que havia quedat deshabitat per falta d'hereu des de les primeres mortalitats; li concedeix les cases que

hi ha construïdes, terres, vinyes i possessions conreades i ermes, roques, fonts, emprius, pastures i prats, amb el pacte que el tinguin condret, que reparin les cases que necessitin ésser reparades, que el tinguin habitat i afocat, que conreïn i no deteriorin en res les terres, els honors, les vinyes i les possessions del mas, que prestin cada any en els terminis acostumats al rei els censos, tasques, agrers, homes i dones i altres drets acostumats per aquest mas abans de les mortalitats esmentades i que hi posin un hereu en el termini de tres anys que s'ocupi del mas. El batlle general reconeix haver rebut de Bernat de Bovers, per entrada d'aquest establiment, 50 souð.

ACA, RP, Batllia General de Catalunya, reg. 614, ff. 25 r.-26 r.

...Attendens mansum de Cigiis, situm in termino castrì de Monteclaro, vicarie Berguitani, qui est alodium franchum dominorum regis et ducis Gerunde et tenetur sub directo et alodiali dominio eorumdem, venisse ad lexivum et fuisse desabitatum et desafocatum propter deffectum heredum et proprietariorum legitimum ipsius mansi, a tempore primarum mortalitatum citra, propter quod dictus dominus rex et dominus dux Gerunde amiserunt a dicto tempore citra census et partes expletorum et alia iura pro ipso manso et eius terris et possessionibus habere seu recipi assueta necnon homines et mulieres, quos pro ipso manso habebant. Attendens etiam vos Bernardum de Bovers, termini dicti castrì de Monteclaro, supplicasse michi quod dictum mansum cum terris, honoribus et possessionibus suis cultis et heremis, plantis et arboribus diversorum generum in eisdem existentibus, deberem vel vice et nomine Bonanate, filie vestre, et eidem etiam Bonanate et suis concedere et stabilire sub pactis et conditionibus inferius expressatis...

...Teneamini etiam in dicto manso ponere, eligere et constituere heredem competentem qui teneatur predicta omnia facere et complere infra tres annos a die presenti qua presens conficitur instrumentum in antea computandos.

¹Un resum d'aquest mateix contracte, amb data del 4 de febrer de 1380, fou copiat, en català, al llibre de comptes del batlle general: ACA, RP, MR, reg. 1009, f. 52 r.-v.

1383, gener, 15. Barcelona

Pere Sacosta, batlle general de Catalunya, redueix el cens que pagarà la casa Des-Solà, situada al terme del castell de Montclar, que era deshabitada des de la Pesta Negra. L'establiment és confirmat a Pere de Peirons, de la casa de Peirons, que era cosí germà del darrer possessor; per tal de determinar la

rebaixa que se li concedeix, són enumerades les obligacions que pesaven sobre aquesta casa, valorades en 80 sous anuals. Pere de Peirons i als seus hauran de pagar 60 sous barcelonesos cada any en dos terminis, 30 sous per Sant Joan Baptista i 30 sous per Nadal. El concessionari, però, haurà de refer la casa, que era enderrocada, haurà de tenir-la habitada i fer la prestació d'homes i dones. A més, estarà obligat a host i cavalcada i altres serveis personals que haguessin de prestar les cases del terme del castell.

ACA, RP, Batllia General de Catalunya, reg. 614, ff. 99 r.-100 r.

...Attendens hospicium dez Sola, situm infra terminum castris de Muntclar, vicarie Berguitani, inhabitatum et heremum extitisse a magnis mortalitatibus citra, que vigerunt in anno M^o CCC^o XL° octavo, et infra dictum tempus heres ipsius hospicii nec aliquis affinis eius non apparuerit qui ipsum requisiverit nisi tu, Petrus de Peyrons sive de hospicio de Peyrons, de dicto termino, qui asseruisti esse affinem scilicet consanguineum germanum heredis dicti hospicii dez Sola, et suplicasti a censu infrascripto, ad quod dictum hospiciu tenetur, tantam quantitatem relevari quod tu, qui de ipso pretendis te emparare seu accipere, posses ipsum sustinere qui census sequitur:

Primo, tres quarterios frumenti a mesura censal per cens, et unum sextarium frumenti pro questia, et unum sestarium ordeï a mesura censal per cens, et unum sextarium ordeï pro questia.

Item, tres esminas de civada censals.

Item, pro questia unum sextarium de civada.

Item, miya quartera de civada e miya d'ordi per garbes a mesura dreta.

Item, quatuordecim solidos barchinonenses censuales.

Item, una gallina.

Item, altra gallina per quandam domo quam habet in podio de Monteclario.

Item, unum par de polls.

Item, un anyell de I any in festo ascensionis Domini.

Item, I menyar al batle.

Que omnia extimata fuerunt valere quolibet anno, iuxta quandam certificationem super hiis mihi missam per Michaellem Dardaylo, baiulum domine Ducisse in Berga et Berguitano, octuaginta solidos barchinonenses, a quo censu, iuxta ipsam certificationem consuluit tibi quartam partem remitti seu relevari, sub conditionibus et retencionibus subscriptis...

...Necnon etiam tenearis intra sex annos proxime qui incipiant currere a confectione huius instrumenti reedificare et operare dictum hospiciu, quod asperitur ex toto dirutum fuisse, et ipsum tenere habitatum et affocatum et facere pro eodem homines et mulieres dominis predictis et eorum successoribus perpetuo ac etiam

hostem et cavalcata et omnes alias servitutes personales, ad que alii hospicii dicti castri dictis dominis regi et duci tenentur et dictum hospicium antea tenebatur...

30

1383, gener, 20. Barcelona

Pere Sacosta, batlle general de Catalunya, concedeix la conversió d'un cens en espècie en un cens en diner a Ramon de Collferrer, de Falgons, que tenia un mas pel rei, del qual tenia un reconeixement de possessió, fet a Girona el 24 de novembre de 1345. Havia de portar a Girona, a pròpies despeses, una mitgera de blat i un sester de vi per pagar el cens del seu mas; ara haurà de portar 12 sous, per Tots Sants, igualment a Girona, per lliurar-los al lloctinent del batlle general, però serà amb menys incomoditat per a ell, ja que una sola bèstia no bastava per a aquella càrrega.

ACA, RP, Batllia General de Catalunya, reg. 614, ff. 100 r.-102 r.

...Attendens Raymundum de Colle Ferrarii, Sancti Vincencii de Falgonibus, fecisse venerabili Bernardo Berthoni, tunc procuratori regio in gubernacione Gerunde, infrascriptam recognitionem seu confessionem de manso infrascripto, cum publico instrumento tenoris sequentis...

...Attendens predictum censum unius migerie frumenti ad mensuram loci Balneolarum et unius sestarii vini ad mensuram ville Bisulluni fore modice valoris. Attenta distancia que est de dicto manso ad loca regia, ubi censualia ac alia iura regia seu ducalia congregantur, et habito respectu quod dicta migeria frumenti vix sufficit ad mediam migeriam frumenti civitatis Gerunde et unum vix sufficit ad carricam unius bestie et est tale quod nimis differet et bono sit quod consideratis considerandis et specialiter sumptibus pro hiis fiendis prevalet curie dominorum regis et ducis habere pro valore predictorum censum denariorum subscriptum, ad quem conveni vobiscum Arnaldo de Casanova, tenenti dictum mansum...

31

1384, gener, 9. Barcelona

Pere Sacosta, batlle general de Catalunya, redueix a un cens en diner la prestació d'una masoveria que Jaume Vilaseca de Montmajor tenia al Puig de Montclar, i que havia retornat pel pes excessiu dels censos. Després de molt

de temps d'abandó, Ramon Guardiola, de Berga, que era parent del dit Jaume Vilaseca, demana fer-se càrrec del mas, però amb una reducció de cens. El mas pagava abans una aimina de blat, un sester de civada i dos parells de gallines, pagaments que són convertits en un cens anual de 7 sous, que el concessionari hauria de lliurar per Nadal. Per la reducció paga 33 sous barcelonesos al batlle general.

ACA, RP, Batllia General de Catalunya, reg. 614, f. 115 r.-v.

...Attendens masoveriam quam Jacobus de Vilasecha de Muntmajor habere solebat in Podio de Monteclaro quamque dictus Jacobus reddidit pro carrico census inhabitatam et heremam extitisse a magnis temporibus citra. Attendens etiam vos Raymundum Guardiola, ville Berge, de parentela dicti Jacobi de Vilasecha, michi supplicasse ut a censu infrascripto, ad quem dicta masoveria tenetur, tantam quantitatem relevarem quod vos qui ipsam intenditis apprehendere et accipere possetis eam sustinere. Quique census est talis: primo una esmina frumenti, item unum sestarium cibate, item duo paria gallinarum, pro quoquidem censu, iuxta certificationem super hiis michi missam per Michaellem Dardallo, baiulum domine ducisse in Berga et Berguitano, idem Michael consuluit vos debere facere anno quolibet septem solidos barchinonenses et quod cadat et cesset decetero censum predictum...

32

1384, gener, 13. Barcelona

Pere Sacosta, batlle general de Catalunya, estableix en emfiteusi a Bernat Miralles i Ponç Guardiola un mas, situat prop de Riudoms, que els hereus de Ramon Mular havien renunciat, set anys després d'haver estat abandonat, amb el mateix cens que pagava Ramon Mular: 50 sous anuals, que hauran de pagar per Nadal. El rei en tindrà el domini directe, el terç o llüisme, la fadiga i l'empara i qualsevol altre dret alodial. Per entrada d'aquest establiment reconeix haver rebut 150 sous barcelonesos.

ACA, RP, Batllia General de Catalunya, reg. 614, ff. 117 v.-118 v.

...Attendens mansum sive masiam quam Raymundus Mular, quondam, habebat apud locum de Riudoms campi Terrachone, et tenebat per dictum dominum regem et sub eius alodiali dominio, fore inhabitatam, dirutam et heremam, eo quia eius successores noluerunt eam colere seu pensara nec solvere censum quod pro ea prestari debet dicto domino regi, videlicet quinquaginta solidos barchinonenses anno

quolibet in festo Nativitate Domini perpetuo quodque debetur de octo annis vel circa, immo renunciarunt ipsi masie et omni iuri eis in ipsa pertinenti, prout de predictis plene fui informatus. Attendens etiam quod vos Bernardus Miralles et Poncius Guardiola, de dicto loco de Riudoms, petiistis per me mansiam sive masiam predictam vobis stabiliri sub censu predicto, quod promisistis seu obtulistis vos daturus anno quolibet una cum aliis iuribus ad que dicta masia teneretur, prout ad ea dictus Raimundus Mular tenebatur...

33

1385, març, 29. Barcelona

Pere Sacosta, batlle general de Catalunya, lloga el mas Ermengol, situat a la parròquia de Provençals, que és del domini alodial del rei, a Guillem Ermengou, de l'esmentada parròquia, des de la propera festa de Sant Pere i Sant Feliu a cinc anys. El mas havia estat abandonat per l'hereu, que no el treballava ni pagava el cens. Pel lloguer d'aquest mas Guillem Ermengou i els seus donaran al rei cada any per la festa de Sant Pere i Sant Feliu 6,5 lliures barceloneses.

ACA, RP, Batllia General de Catalunya, reg. 614, full solt entre 128 v. i 129 r.

...Attendens mansum Ermengol situm in parrochia de Provincialibus, teneri per dictum dominum regem et sub eius alodiali dominio sub certo annuo censu, quod heres dicti mansi pro aliquid tempus exsolvere pretermisit, et quia nunc laborationes dicti mansi non excoluntur nec dictum censum ab ipso habere nequit...